

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

GEFLEBORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Sedan sista femårsberättelsen afgafs, har länet blifvit tillökt med ett nytt *fögderi*, nemligen Vestra Helsinglands, hvilket bildats af Ljusdals, Ramsjö, Färila och Loos socknar, som förut tillhört Norra Helsinglands, samt Jerfsö, Arbrå och Undersviks socknar, hvilka tillhört Södra Helsinglands fögderi.

Genom särskilda nådiga Bref af den 13 November 1863 har Eders Kongl. Maj:t förordnat, dels att hemmanen Ösjö $\frac{4}{32}$, Rullbo $\frac{9}{64}$, Stenåsen $\frac{3}{32}$, Hiviåsen $\frac{5}{16}$ och Risberget $\frac{1}{4}$ dels mantal skulle i administrativt hänseende fränskiljas Ytter-Hogdals socken och i stället öfverflyttas till Loos socken, dit de redan i kyrkligt hänseende hört; dels att öfriga delen af Ytter-Hogdals socken jemte Ängersjö kapellag skulle fränskiljas Gefleborgs och förläggas till Jemtlands län; dels att den i kyrkligt afseende till Loos socken hörande del af Orsa finnmark, som utgjorde Hamra kapellag och hvilken jemväl omfattade Fogelsjö by, skulle i administrativt och judicielt hänseende fränskiljas Kopparbergs län och öfverflyttas till Gefleborgs län; hvarefter Eders Kongl. Maj:t, medelst nådigt Bref af den 17 Februari 1865, förklarar, att förrberörde hemman, Risberget $\frac{1}{4}$ mantal, skulle åtfölja den del af Ytter-Hogdals socken, som, på sätt ofvan förnäles, blifvit förlagd till Jemtlands län, och att hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Ribberget, äfven Rigberget benämndt, skulle tillhöra Loos socken i Gefleborgs län. Länets *areal* har genom dessa omflyttningar undergått förändring, men tillförlitlig upplysning derom saknas.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 28 Oktober 1864 hafva Hemlingby och Sätra byar, hvilka i kyrkligt hänseende varit förenade med Gefle stad, blifvit derifrån skiljda samt förenade den förra med Walbo och den senare med Hille pastorat.

Kaptenen vid Kongl. Helsinges Regemente L. E. Åhrman har under år 1861 utgifvit *beskrifning* öfver provinsen Gestrikland såsom ett supplement till sin år 1857 upprättade förtjenstfulla karta öfver samma provins.

I öfrigt återopas föregående femårsberättelse.

2. Innevånare.

Folkmängden, som vid 1860 års slut utgjorde, enligt husförhörslängderne, 136,061 och enligt mantalslängderne 134,542 personer, har, såsom af tabellen N:o 1 inhemtas, varit i fortfarande tillväxt. Folkökningen

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-21.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	1.
3. Näringar.....	2.
Tab. Litt. A. Uppgifter rörande Walls landtbruksskola.....	9.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	18.
5. Kameralförhållanden.....	19.
6. Politi.....	20.
Tabellbilagor	22-39.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	22.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	23.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	24.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	24.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	25.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	25.
Tab. N:o 7 a. Bruk, fabriker och manufaktur-inrättningar år 1865.....	26.
Tab. N:o 7 b. Handtverkerier år 1865.....	28.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning.....	29.
Tab. N:o 9. Sjöfart och handel, år 1865.....	30.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m. m. å landsbygden, år 1865.....	31.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i städerna, år 1865.....	32.
Tab. N:o 11. Laga skiften åren 1861-1865.....	33.
Tab. N:o 12. Krono-uppbörden.....	34.
Tab. N:o 13. Sparbankerna.....	38.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	39.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

GEFLEBORGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Sedan sista femårsberättelsen afgafs, har länet blifvit tillökt med ett nytt *fögderi*, nemligen Vestra Helsinglands, hvilket bildats af Ljusdals, Ramsjö, Färila och Loos socknar, som förut tillhört Norra Helsinglands, samt Jerfsö, Arbrå och Undersviks socknar, hvilka tillhört Södra Helsinglands fögderi.

Genom särskilda nådiga Bref af den 13 November 1863 har Eders Kongl. Maj:t förordnat, dels att hemmanen Ösjö $\frac{4}{32}$, Rullbo $\frac{9}{64}$, Stenåsen $\frac{3}{32}$, Hiviåsen $\frac{5}{16}$ och Risberget $\frac{1}{4}$ dels mantal skulle i administrativt hänseende fränskiljas Ytter-Hogdals socken och i stället öfverflyttas till Loos socken, dit de redan i kyrkligt hänseende hört; dels att öfriga delen af Ytter-Hogdals socken jemte Ängersjö kapellag skulle fränskiljas Gefleborgs och förläggas till Jemtlands län; dels att den i kyrkligt afseende till Loos socken hörande del af Orsa finnmark, som utgjorde Hamra kapellag och hvilken jemväl omfattade Fogelsjö by, skulle i administrativt och judicielt hänseende fränskiljas Kopparbergs län och öfverflyttas till Gefleborgs län; hvarefter Eders Kongl. Maj:t, medelst nådigt Bref af den 17 Februari 1865, förklarar, att förrberörde hemman, Risberget $\frac{1}{4}$ mantal, skulle åtfölja den del af Ytter-Hogdals socken, som, på sätt ofvan förnäles, blifvit förlagd till Jemtlands län, och att hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Ribberget, äfven Rigberget benämndt, skulle tillhöra Loos socken i Gefleborgs län. Länets *areal* har genom dessa omflyttningar undergått förändring, men tillförlitlig upplysning derom saknas.

Enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 28 Oktober 1864 hafva Hemlingby och Sättra byar, hvilka i kyrkligt hänseende varit förenade med Gefle stad, blifvit derifrån skiljda samt förenade den förra med Walbo och den senare med Hille pastorat.

Kaptenen vid Kongl. Helsinges Regemente L. E. Åhrman har under år 1861 utgifvit *beskrifning* öfver provinsen Gestrikland såsom ett supplement till sin år 1857 upprättade förtjenstfulla karta öfver samma provins.

I öfrigt återopas föregående femårsberättelse.

2. Innevånare.

Folkmängden, som vid 1860 års slut utgjorde, enligt husförhörslängderne, 136,061 och enligt mantalslängderne 134,542 personer, har, såsom af tabellen N:o 1 inhemtas, varit i fortfarande tillväxt. Folkökningen

härleder sig hufvudsakligast från rik tillgång på arbetsförtjenst och derigenom underlättade tillfällen för den arbetande klassen att ingå äktenskap, äfvensom från inflyttningar från andra län, föranledde till följd af ökad rörelse och större industriella arbeten.

Några särskilda administrativa förfoganden hafva icke påkallats för innevånare, som tala främmande språk.

Schismatiska rörelser af Baptister och Hedbergianare förekomma fortfarande i vissa delar af Helsingland. De afhålla sig från statskyrkan och den allmänna Gudstjensten samt hålla särskilda sammankomster för religiösa föredrag, dervid äfven sakramenterna utdelas; men någon särskild församling, enligt gällande författning, har icke blifvit bildad.

Den i förra berättelsen omförmälda förändringen i *byggnadssätt* och *klädedrägt* fortfar med tilltagande böjelse för bekvämlighet och renlighet samt en viss lyx, som uppenbarar sig i mera prydliga bostäder och i nyttjandet af fabrikskläde och andra dyrbara väfnader. Tillgången på byggnads- och brännmaterial är oförminskad.

Bruket af *bränvin* är i fortfarande aftagande och ersättes af vin, Bäjerskt öl och kaffe, hvilket senare förtäres i öfverflöd och utgör en älsklingsdryck hos allmogen. Af öfriga födoämnen hör strömming och potatis till den dagliga spisordningen.

Af *folknöjen* förekommer endast dans. *Socknebibliotheker* finnas i de flesta socknar och frivilliga *Skarpskytteföreningar* äro flerstädes bildade.

3. Näringar.

A) och B) Jordbruk och Boskapsskötsel.

Tabb. N:is 2 och 3. Rörande dessa afdelningar åberopas tabellerna N:is 2 och 3 samt Kongl. Hushållnings-Sällskapets derom afgifna, härefter följande, redogörelse:

”Det torde få erinras, att det sista af nyss omförmälde fem år utgör föremål för den årliga särskilda statistiken rörande nu ifrågavarande ärenden, och att, i följd deraf, de särskilda uppgifterna för detsamma hvarken ingå uti de tabeller, som höra hit, ej heller uti denna redogörelse i vidare mån, än för så vidt förhållandena äro för hela femårsperioden gemensamma. I det efterföljande är, i de fall, då det gäller att lemna en uppgift för länet i allmänhet så till tid som omfattning, 1865 eller det sista året af femårsperioden taget till grund därför från den särskilda års-statistiken, och uppgiften stödjer sig således på den ställning, som visar sig i nyssnämnde särskilda jordbruksstatistik för 1865. Derigenom, så att säga, förmedlas ock öfvergången från den periodiska redogörelsen för fem år i sender till den årliga statistiken, som hädanefter kommer att afgifvas.

I ännu ett hänseende torde denna senare årliga statistik för jordbruket och boskapsskötseln här få omförmälas med afseende derpå, att densamma måste, af redan anförda skäl, utöfva ett visst inflytande på detta bidrag till femårsberättelsen: att densamma, såsom första gången sammanfattad, med stöd i afseende å primär-uppgifterna af Kommunal-Nämndernas Ordförande, med biträde af dessa nämnder, vidkännes otvetydiga tecken af brister och ofullständighet, märkbara till och med genom siffrornas inbördes förhållande. Lika önskligt det varit, att i detta hänseende kunna åberopa dem, såsom exakta exponenter af verkliga förhållandet, lika ursäktligt är det att, vid första försöket till de ganska detaljerade uppgifterna, sådant ej äger rum. Tvärtom torde hvar och en inse omöjligheten af de exakta uppgifternas framställning förr än efter flera års uppmärksamhet på förhållandena och flera års iakttagelser af de korrigeringar, hvartill anledningar efter hand skola erbjuda sig sjelfva, sedan uppgifterna, huru ofullständiga som helst, dock en gång finnas på papperet, till jemförelse med hvad å hvarje ort kan i verkligheten sig förete. Det är i detta hänseende knappt att beklaga, om arithmetiska missförhållanden i tabellerna framträda; man äger då åtminstone icke skäl misstänka,

att talen blifvit bringade till arithmetisk öfverensstämmelse för denna öfverensstämmelses skull, utan kan fast hellre i de icke afrundade summorna finna produkter af verkliga, om än ofullständiga sammanräkningar.

Det statistiska intresset uppnår måhända sin största höjd vid jmförelser. Derföre torde här få i de fall, der numeriska uppgifter framställas, återkallas några sådana som återropades i sist afgifna bidrag för 1856—1860. Denna åtgärd är i tvåfaldigt afseende upplysande: den må å ena sidan ådagalägga, i hvad mån uppgifter, samlade efter fem års mellanlopp, skilja sig från hvarandra, och, om skilnaden då ej blir större, än att den kan anses motsvara derunder timade verkliga förändringar, ehuru de äro samlade genom till största delen olika myndigheter och olika personer, kunna de bevisa, hvad många ännu betvifla, att man i statistiken, äfven rörande de ämnen, som nu äro i fråga, kan komma sanningen ganska nära på spåren; å den andra skola de bära ett sålunda stärkt vittnesbörd om landtmannanäringarnes rörelse — man må i allmänhet våga uttrycket — framåt.

I bidraget 1856—1860 angafs *tunnlandtalet odlad jord* för Gefleborgs län (med någon skilnad från Finans-komiténs beräkning 113,480 tunnland) till 110,221 tunnland. Redan i förra bidraget anfördes bristen på kartor för en del byar och hemman såsom ett naturligt skäl, att en exakt uppgift härom ej stode att vinna. Denna äfven nu inverkan omständighet torde i sin mån igenfinnas uti den sammandragssumma, som erhållits för år 1865; att den är vida större än de förstnämnda beräkningarna synes väl till en ringare del kunna förklaras genom odlingens framsteg; men sannolikt är det, att skilnaden har sin grund deruti, att genom kommunalmyndigheterna nu erhållits tillförlitligare summor för kommunerna än tillförene genom kronobetjeningen fögderivis. För sistnämnde år, det sista af femårsperioden, erhålles summan

odlad ägovidd, tunnland	232,269: 25.	använd till spånadsväxter	4,487: 23.
använd till höstsäd	7,585: 3.	gräsbärande, bete 72,978: 31.	
vårsäd, strå-.....	33,359: 15.	för skörd 97,595: 9.	170,574: 8.
balj-.....	1,817: 9.	andra växtslag.....	76: 18.
potatis.....	5,381: 4.	träde.....	8,695: 6.
rotfrukter i öfrigt	293: 3.		

Det synes, som skulle bland de ofvannämnda olika slagen af ägovidder den väsendtligaste tillökningen ligga i inberäkning af den gräsbärande, eller ängen, och denna omständighet kan, med kännedom om ortförhållandet, icke förvåna; ty utom det, att begreppet odlad i fråga om äng är synnerligen obestämdt och möjligen skulle vinna i tydlighet genom epithetet inhägnad, enär inhägnad synes vara första steget af odling, är det bekant, att här till naturlig äng räknas så kallade slogar, hvilka utgöra de öppna, merendels sidländta slätter och de myror, som förekomma i skogarna, deröfver lien framgår i torrare år, men der någon skörd under motsatt förhållande ej alls kan tagas. Vore än skörden konstant för hvarje år, skulle ägovidden i de allra flesta fall ändå bedömas allenast efter ett osäkert ögonmått; osäkerheten måste betydligt ökas genom det, såsom nämnt är, vexlande årsbruket.

Enligt redan återropade sammanfattning för år 1865, hvilken otvifvelaktigt äfven i sådant afseende fordrar korrektion under kommande år *), innehades de odlade jordvidderna af

ägare af 4 tunnland och derunder	2,770.	brukare af 4 tunnland och derunder.....	4,461.
» » 4 t. o. m. 40	7,067.	» » 4 t. o. m. 40	2,880.
» » 40 t. o. m. 200	575.	» » 40 t. o. m. 200	248.
» » öfver 200	27.	» » öfver 200	16.

*) Detta nämnes här såsom en uttrycklig uppmaning till primär-uppgifternas samlare, att för hvarje år granska och rätta; sålunda vinnas slutligen målet.

Jordmånen är inom detta län af stor skiljaktighet. Gestrikland, som i vidd utgör föga mer än $\frac{1}{4}$ del af länet, bär ännu ett visst slägttycke med södra grannprovinsen Upland, ej blott i afseende å dess hufvudsakliga karakter af slättland, utan ock i afseende å jordmån, då lera på leralf ännu ofta till ganska stora vidder här och der är rådande. I öfrigt förefinnes en fin glimmerartad jordmån, som, åtminstone i hydrografiskt hänseende, ännu medför några med leran gemensamma fördelar för växtligheten. Men för öfrigt, och detta märkbarare ju längre norr- och vesterut, öfvergår alfven till mojord eller grus, matjorden till mycket sandblandad mylla, och detta förhållande kan antagas såsom det allmännaste för länets största del Helsingland, hvarest det i de vestligaste trakterna blir nära nog uteslutande. Såväl i Gestrikland och der till större utsträckning, som ock i Helsingland finnas dock bygder, der lera på leralf äro förherrskande, och den uråldriga landskulturen har sorgfälligt uppsökt dessa af naturen mera gynnade trakter, som nu betecknas med de urgamla namnen Ofvansjö, Thorsåker, Hamrånge m. fl. i Gestrikland, Bollnäs, Alfta, Delsbo, Ljusdal, Jerfsö, Jättendal m. fl. i Helsingland.

Finans-komitén, för att ännu en gång vända blicken tillbaka, uppställde dessa förhållanden numeriskt sålunda: jordmånen god uti 10, medelmåttig uti 30 och svag uti 8 socknar.

Ehuru timade förändringar i sockne-indelningen, hvilka ej hörer hit att omförmåla, ej gör denna tillämpning fullt adequat nu mera, torde fördelningen, med afseende å proportionerna inom länet, kunna fortfarande anses träffa ett riktigt omdöme; och såsom gradmätare i jämförelse med andra orter inom fader-neslandet bör anföras, att hvad här benämnes god jordmån i allmänhet och för så stor vidd som socknar, afser deras af ålder odlade delar eller odalmark, och med denna inskränkning väl torde uthärda jämförelse med andra läns valdare ägor. På dessa utmärktare jordvidder förekommer leran i ett lyckligt förhållande blandad med andra mineralier och humusjord, och den är derföre ej allenast lättbrukad utan äfven ganska kraftig. Denna egenskap lemnar en lätt förklaring dertill, att linet, isynnerhet för Helsingland, utgör en framstående gren af jordbruket; ty god brukning i förening med varm och drifvande jordmån tages ovilkorligen mycket i anspråk för denna växt. Då denna kulturväxt torde få anses lika egendomlig för länet, som "Helsingelinet" är allmänt bekant och eftersökt, bör det ej sakna intresse att här ifrån ofta återopade källa redogöra för den jordvidd, som i länets olika delar tages i anspråk för spånadsväxter, deraf linet utgör den hufvudsakliga. Den utgör i hela länet tunnland 4,487,23, deraf i Gestrikland 385,24, Södra Helsingland 898,25, Norra Helsingland 1,930,22, Vestra Helsingland 1,272,16.

Från Gestrikland torde knappt något lin försäljas; för Helsingland är det en viktig handelsvara, och de på senare tiderna stegrade bomullsprisen hafva påtagligen bidragit till ökad odling af den viktiga beklädnadsväxten.

Brukningssättet. Man torde, för att ej borttaga rummet och trötta med upprepande af redan framställda förhållanden, nu vid årtiondets midt få endast i korthet erinra, hvad som derom yttrades vid dess början. Tvåskiftesbruket sades då äga tillämpning nästan ensamt i Gestrikland under gemensamhet i de förhållanden, som det framkalla, med tillstötande delar af Upland och Westmanland, dock ej med lika stor omfattning. I Helsingland torde det rena tvåskiftesbruket knappt kunna sägas vara användt. Sädes- och jordfrukterna odlas företrädesvis i gårdarnes närmaste grannskap, och redan upptagandet af lin och jordfrukter i det årliga utsädet betinga frånträdandet från tvåskiftesbrukets allmänna användande. Vexelbruket har under den fem-årsperiod, som nu afhandlas, ofelbart ökats. Man kan antaga, att den ej särdeles gamla, men nu allt mera utbredda kännedomen om odling af hö och andra foderväxter dertill mycket bidragit. Väl finnes icke till stöd för detta omdöme någon statistisk beräkning, men det är ej allenast för ögonen synligt, att timothej- och klöfver-vallar allt mera framträda med tät och kraftig växt, och att utgångna hårdvalls-ängar blifva allt sällsyntare, utan det kan ock med visshet sägas, att ladugårdarnes tillstånd förbättrats, vid de större jordbruken i märkbarare mån, men vid de mindre i förhållande allenast till deras innehafvares ännu alltför otill-

räckliga, dock något tilltagande kännedom om fördelarne att aflägga invuxna fördomar och genom vana ärftda förfaringssätt. Nybruksjorden, som i Gestrikland benämnes vret-, i Helsingland sval-jord, egnas fortfarande och i tilltagande mån åt ängsodling, och man kan säga, att foderodlingen derå närmar sig till uteslutande användning, med undantag af den första skörden efter upplöjningen, då, såsom tillbörligt är, nygödslingens första kraft undantages för kärnsäden.

I afseende å årliga *utsädet* kan för närvarande närmare uppgift derom ej lemnas, än som återfinnes i tabellen N:o 2, hvilken i nämnde hänseende torde få anses temligen väl motsvara verkliga förhållandet, med tillägg likväl af bönor, hvilka väl ej kunna betraktas såsom stort mer än en trädgårdsväxt, men likväl, ehuru ännu blott afsedda till människoföda, dock möjligen böra intaga ett rum såsom redan hörande till det egentliga jordbruket, ehuru dess kolumn i tabellen i likhet med primäruppgifternas står alldeles tom.

Hufvudsäden äro fortfarande för Gestrikland råg, korn, hafre och ärter; för Helsingland med betydlig öfvervigt af korn och hafre. Blandsäd, för det mesta $\frac{1}{3}$ å $\frac{1}{4}$ korn mot $\frac{2}{3}$ å $\frac{3}{4}$ hafre, säs öfverallt i länet. Råg, ehuru hörande till hufvudsädet, kan icke tilläggas betydelse af afsättningsprodukt för länet; hvad korn beträffar, kan ett motsatt förhållande anses äga rum. Dock införas betydliga kvantiteter dels från södra och mellersta Sverige, dels från främmande ort. I synnerhet synes detta förmedlas af brukens behof, hvilket oftast ej tillåter ägarne att lita på en stundande skörd, utan manar att, oberoende af dess utfallande, i god tid försäkra sig om erforderlig tillgång från den allmänna marknaden, hvarvid likväl bör antecknas, att bruksägare allt mera söka göra sig i detta afseende oberoende genom eget sädesbruk. Att korn införskrifves, torde väl få anses härröra dels från behofvet af godt utsäde, när sådant tryter af landets egen tillgång, dels af de i valet af sin råvara mera noggranna Bäjerska bryggerierna, som finnas i länets alla tre städer, hvarförutom en god del af importen torde transitera till de vestliga angränsande provinserna, hvilka, både Dalarne och Herjedalen, som bekant är, ofta fordra tillskott till egen alstringsförmåga.

Den i saknad af fullständiga primäruppgifter ytterst bristfälliga tabellen N:o 2 gifver, så vidt af densamma kan dragas någon slutsats och på sätt här är nämndt, vid hand, att hvete i provinserna odlas, enär deruti förekomma uppgifter så väl om dertill använd areal som om korntal af skörd. Då emellertid primäruppgifterna ej tillåtit utförande af utsädets proportion i fråga om detta sädesslag, torde hvete, till följd af kända förhållanden, likväl tillerkännas ett bestämdt, i siffror uttryckbart förhållande. Med afseende såväl å tabellens sparsamma upplysningar, som å jmförelse med sista femårsuppgiften i detta hänseende, å det redan härofvän vidrörda resultatet af 1865 års jordbruksstatistik för länet och slutligen på grund af kända förhållanden torde hvetet, som sagdt är, böra ingå i beräkningen af landets jordbruksalster. Med temlig sannolikhet uppställes då följande från den förra något afvikande beräkning af proportionerna de redan nämnda och öfriga olika sädes- och rotfrukterna emellan med afseende å tunnlandtalet dertill använd jord. Linet torde, med afseende å dess vigt såsom handelsvara, för länet böra inberäknas, och under dessa synpunkter bör man ej alltför mycket fela vid angifvandet af proportionerna sålunda:

Hvete.....	2 %.	Potatis.....	6 %.
Råg.....	15 »	Rofvor, kålrötter.....	2 »
Korn.....	36 »	Öfriga rotfrukter.....	1 »
Hafre, blandsäd.....	28 »	Lin, hampa.....	5 »
Ärter, vicker, bönor.....	5 »		

Den allt i förhållande till 100 något förändrade proportionen mot sista femårsberättelsens är att härleda lika mycket från beriktigad åsigt om de rätta förhållandena, som från någon egentlig förändring i sjelfva kulturen, ehuru, hvad den sistnämnda beträffar, det torde kunna antagas, att linodlingen under qvinqvennet icke obetydligt ökats af orsak, som derom redan är nämnd.

Hela årliga utsädesbeloppet är afvenledes i tabellen N:o 2 ytterst ofullständigt och gäller ungefär blott hälften af länet, enär någon uppgift derom ej ingått från Gestrikland och Norra Helsinglands fögderi och densamma äfven från Södra Helsinglands fögderi, enligt derom särskildt åtecknad medgifvande, är mycket ofullständig. Ofvanstående proportioner torde lända till vida säkrare grund för omdömet derutinnan. Samma förhållande äger rum i afseende å

Skörd på tunnlandet. Denna är i nämnde tabell alldeles utlemnad, i anseende till förekomne uppgifters otillförlitlighet och bristfällighet.

Skörd i korntal af utsäde enligt tabellen förtjenar något större uppmärksamhet; men för ännets skull, som i anseende till sin vikt synes erfordra möjligaste noggrannhet, har på grund af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes, för hvarje år under de tre olika tider af sommaren och hösten, till Civil-Departementet afgifna s. k. årsväxtberättelser, blifvit sammanfattad följande redogörelse, som i enlighet dermed upptager ej allenast korntal af skörd, utan ock en sammanträngd öfversigt öfver hvart och ett af de fem årens karakter med afseende å deras för gröda mer eller mindre gynnande väderlek, värma och öfriga atmosfäriska inflytelser.

Om hela *skördebeloppet* gäller hvad ofvan blifvit sagdt om skörd på tunnlandet.

I afseende å öfriga uppgifter, enligt omförmälde tabell N:o 2, torde densamma få åberopas.

Årsväxt: år 1861. Olägenhet af föregående höstens mildväder. Rågen ställvis utgången, uppsås. Ostadigt väder under vårbruket, som började i April, men måste för inträffad köld och snöfall afbrytas i början af Maj samt afslutades på många ställen ej förr än i Juni. Sedermera stark torka till början af Juli, då regn inträffade och mycket upphjelpste växtligheten. Inbergningen något försvårad af regn, men utan att medföra skada, hvadan de i allmänhet väl utfallna korntalen, som här nedan följa, äfven blefvo till beskaffenheten tillfredsställande. Höskörden i Gestrikland nära ymnig och väl bergad, i Helsingland medelmåttig. Potäter allmänt angripne af torröta ($\frac{1}{3}$ ansågs deraf gå förlorad). Hufvudomdöme för året: *fullt medelmåttig.*

Korntalet af hvete 6 à 8, råg 4 à 10, korn 6 à 9, blandsäd och hafre 6 à 8, arter 6 à 8, potatis 8 à 9.

År 1862. Föregående höst väderleken särdeles gynnsam, mild vinter, blåsig, torr, slutligen varm vår; sådd börjad före mediet af Maj, till slutet deraf fullbordad; välgörande regn derefter, dock stundom med nedsatt temperatur, till och med ställvis tecken till frost. I slutet af Juni ovanligt mycket regn; lågländ mark deraf besvärad. Sadesväxterna ännu i slutet af Augusti i allmänhet mycket lofvande; rågen mycket lång på halmen, kornet och hafran märkbart mer än vanligt besvärad af ogräs. Höskörden försvåras af regn; den 30 Juli hagel af bösskule-storlek medförde större skada å gröda i Höle by, Regnsjö socken i Södra Helsinglands fögderi. Väderleken under förra hälften af Augusti regnig och kall, derefter torr och varm, dock med några kalla nätter med lindrig frost, utan allmännare skada; grödan torr och väl inbergad. Lin medelmåttig skörd, ej grobart frö. Höskörden god, utom i Norra Helsingland, der den var något under denna bestämelse. Hufvudomdöme: *god.*

Korntal af hvete 6 à 12, råg 6 à 12, korn 8, blandsäd och hafre 8, arter 4 à 6 (ej fullmogna, frostbitna), potatis 4 à 7.

År 1863. Hösten 1862 ej gynnsam i följd af torka; rågbrodden klen, ställvis utgången. Vintern derpå mild, snöfattig; våren kall och blåsig, dock med milda regn emellanåt. Vårbruket vidtager i början och i mediet af Maj för södra, i slutet för nordligare delar af länet; midsommaren varm och torr; först i Juli uppfriskande, dock sparsamt regn med nedsatt temperatur; vårsäd och gräsväxt i följd deraf lidande af torka; gräsmask ställvis synlig och förödande; kyla i tilltagande med blåst och frostnätter af mindre allmän inverkan, utom i fråga om potatis och jordfrukter, hvilkas blast skadades; slutet af Juli med mildare regn upphjelpste växtligheten något. Säden och arterna samt potatisen fram på Augusti något skadade af torka och frost, isynnerhet den sistnämnda, derifrån lyckliga undantag inom vissa delar af Helsingland; uppkommande alltså den mest vexlande afkastning, här och der dock angripen af torröta. Lin medelmåttigt, ej grobart frö.

Höskörden medelmåttig, välbergad med undantag af sidvallar. Hufvudomdöme: *God och till myckenhet medelmåttig.*

Korntalet af hvete 7 à 8, råg 6 à 12, korn 7 à 8, ställvis endast 2 à 3, blandsäd och hafre 7 à 8, ställvis endast 2 à 3, ärter 6 à 8, potatis 8, 10 à 14.

År 1864. Föregående års höst regnig, i början barvinter; sedan ymnig snö. Våren kylig, torr. Vårarbetet började mot slutet af Maj och fortgick ett stycke in i Juni. Värme med omvexlande nederbörd fortfarande under Augusti månad. Hagelskador den 6, 10 och 13 Juli i vissa delar af Ljusdal, Färila och Ramsjö. Med September antog väderleken kylig beskaffenhet, beledsagad af regn; deraf hinder för den lofvande grödans mognad, dålig bergning, groning i ax, i vissa fall förruttelse. I följd af dessa missgynnande omständigheter förbyttes försommarens lofvande utsigter, hvad sädes- och jordfrukt-skörden beträffar, till föga motsvarande utgång; jordfrukterna föga bättre; linet väl fullt medelmåttig afkastning, dock med odugligt frö, men höfångsten öfver medelmåttan, temligen allmänt väl bergad. Hufvudomdömet: kvalitativt *mindre god*, kvantitativt *under medelmåttan*, med bättre modifikation i fråga om höfångst.

Korntal af hvete 4, råg 7, korn 5 à 6, blandsäd och hafre 4 à 5, ärter 4 à 5, potatis 5 à 6.

År 1865. Den årsbruket förberedande höstplöjningen mycket försvårad, särdeles i Norra och Vestra Helsingland genom föregående års regniga höst. Marken tillfrös i medlet af Oktober; snö i slutet af Oktober, qvarliggande till medlet af April, då våren inträdde med varma dagar och vårarbetet började samt afslutades dels i Maj, dels under första veckan af Juni. Slutet af Maj och förra hälften af Juni regniga, kalla och blåsiga, ej utan frostnätter. Med midsommartiden framåt medium af Juli värme och stark nederbörd; potatis och andra rotfrukter sent uppkomna (medio af Juli); linet likasom vårsäden i allmänhet ännu då i förhållande till årstiden litet försigkomna; gräsväxten, som hastigt utvecklat sig under försommarens gynnsamma förhållanden, stannar i växten, allt i följd af den kalla periodens verkningar. Medlet af Juli medför stark värme, omvexlande med regn; utsigterna förbättras betydligt; å vattensjuka trakter mindre. Sensommaren fortfarande för växtligheten gynnsam, utom att nätterna till den 2, 3 och 4 September stark frost inträffar, som å lågländta trakter mer och mindre skadar vårsäd och förstör potatiskälen. Sädesskörden börjas efter medlet af Augusti och slutas efter medlet af September. Linskörden, ogräsblandad och ej lemnande grobart frö, ej tillfredsställande; höskörden medelmåttig*). Hufvudomdöme: *medelmåttig.*

Korntal af hvete 6 à 8, råg 8 à 10, korn i allmänhet 7 à 10, ställvis 5, blandsäd och hafre 5 à 7, ärter 5 à 6, potatis 6.

Råg, korn och ärter, dels hvar för sig, dels såsom blandsäd, intaga såsom hufvudsäden förnämsta rummet i båda provinserna; i detta hänseende antyder kornets betydliga öfvervigt för Helsingland det sig allt mera närmande polarinflytandet.

Under femårsperioden har *understöd* af Staten eller så kallad undsättning blifvit påkalladt i anledning af felslagen skörd i endast jmförelsevis obetydlig mån. Enligt Kongl. Brevvet den 20 December 1864 beviljades i anledning af frostskada 5,000 R:dr till Hamra kapellag till återbetalning med $\frac{1}{3}$ hvarterda året 1866, 1867 och 1868 samt 1,000 R:dr utan återbetalningsskyldighet till beredande af arbetsförtjenst. Enligt Kongl. Brevvet den 13 Januari 1865 lemnades 2,500 R:dr till Kyrkbyns och Norrbergs byamän i Ramsjö socken, till återbetalning å ofvan sagde tider. Första terminens återbetalning har i båda fallen i behörig ordning skett.

Nya sädesslag hafva icke förekommit.

*) Hvete ingår, på sätt redan är anfördt, bland ortens säden ej särdeles mycket; detta är ännu vissare i fråga om Helsingland. I fråga härom torde vara stället att här rätta ett förvillande skrif- eller tryckfel uti berättelsen för 1856—1860, der, pag. 4 rad. 28, den synnerligare odlingen i sjelfva verket afsetts om Gestrikland, som häri, churu i aftagande män, har en fördel med Upland gemensam, vida mer än Helsingland, hvars namn å anförda stället likväl oriktigt influtit.

Vinterfödda kreatur. Om antalet deraf hafva tillförene förekommit följande på sammandrag grundade länsuppgifter:

	Hästar.	Oxar och Tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får och Getter.	Svin.	Höns och Kalkoner.
Finans-komitén år 1859	14,066.	2,232.	47,715.	11,860.	74,876.	9,653.	
Förra femårsberättelsen 1856—1860 enligt fögderi-uppgifter	10,553.	1,688.	35,777.	9,404.	62,410.	7,635.	
I förra femårsberättelsen uttrycktes den förmodan, att dessa uppgifter voro för låga i jemförelse med verkliga förhål- landet. De nu erhållna primär-upp- gifterna gifva följande sammanförda belopp:							
Från fögderierna och städerna, exempelvis för 1864—1865 till femårsberättelsen	14,633.	1,964.	53,436.	11,868.	77,478.	11,194.	
Från länets alla Kommunal-Nämnders Ord- förande (med undantag af en sockens: Hanebo) för år 1865	14,710.	1,926.	49,613.	11,047.	77,133.	10,898.	180.?

Af förhållandet mellan dessa uppgifter kan dragas den slutsats, dels att ofvan vidrörda förmodan, att uppgifterna i femårsberättelsen 1855—1860 varit för låga, bekräftat sig, dels att Finans-komiténs 1859 erhållna uppgifter på ett förvånande sätt motsvaras af de för den nya jordbruksstatistiken nu samlade, om man tillika lägger märke till de förändringar, som i verkligheten torde hafva inträffat.

Till utfodring åt kreatur använd spannmål. Att döma af tabellen N:o 2 har utfodringssättet i detta hänseende ökats, ehuru detta viktiga förhållande icke torde kunna stödja sig på annat än hvad man får antaga.

Att en del ladugårdar, särdeles herregårdarnas och dernäst allmogens närmast städerna, lemna *öfverskott* till afsalu, är intet tvifvel underkastadt. Dock torde ännu icke få antagas, att hvad som säljes inom länet eller derifrån särdeles, om något, öfverstiger hvad ifrån andra orter till detsamma införes.

Såsom allmänne gällande *pris* i medeltal å ladugårdsprodukter torde kunna antecknas: fullgod arbetshäst 200 R:dr, ko af race 60 à 100, annan 40 à 60, tjur eller oxen af race 120 à 180, annan 60 à 100, får 5, get 5, svin (landtrace) 25 à 30, smör per 20 *å* 12 R:dr, ost dito 3: 50, ull dito 20, talg 9 R:dr, allt R:mt.

De vanliga *landtracerna* äro bland husdjuren utom all fråga så allmänna, att allenast spridda undantag förekomma på herregårdarne, vid hvilka under decenniet raceförbättring otvifvelaktigt tillvunnit sig mera afseende. Hos menige man är det förenadt med stor svårighet att bibringa förtroende till raceförbättringens välgörande verkan. Till och med de lättaste tillfällen att erhålla racebetäckning med Ayrshire-blod försummas, man kan säga undvikas. Och man vore frestad anse detta i och för sig beklagliga förhållande dock ej medföra sin sämsta påföljd, så länge uppfödningssystemet för kalvarne icke ännu allmäneligen blifvit den rätta, eller afser att med riklig föda gynna en kraftig uppväxt och fullgod kroppsutveckling. Man må med skäl önska, att allt hvad ännu obestriddigen kvarstår i allmogens ladugårdar och thyvärr äfven i mången herregårds kostall af svältsystemet, måtte utbytas mot tillämpning af den grundsats, att endast fullständig utfodring kan gifva goda djur och sätta dem i skick för fullgod fortplantning och afkastning, innan det vådliga experimentet skulle i större omfattning företagas att uppföda ädlare djurracer med förknappade ransoner. Om Sällskapets åtgärder med afseende å dessa förhållanden lemnas underrättelse här nedan.

Af tama *fjäderfä* äro höns teuligen allmänna äfven hos allmogen. Den i tabellen N:o 2 uppgifna siffran, som med skäl med (?) betecknats, är uppenbarligen tillkommen genom missförstånd i uppgiftsväg. I

hvarje herrgård, bondgård och afvenväl i de minsta jordbruken äro höns temligen vanliga; men gäss mindre och detta knappt i Gestrikland; ankor föga till finnandes.

Biskötsel kan visserligen drifvas i länet, åtminstone i dess sydligaste del, men någon synnerlig vinst deraf synes ej kunna beredas; den långa vintern och de mindre sammanhängande rymderna af odlade ängar synas icke lemna rum för det antagande, att åtgärder därför skulle kunna med hopp om framgång vidtagas.

Under femårsperioden hafva egentliga farsoter bland kreatur ej förekommit. Men den sjukdom bland hästarne, som i Helsingland och företrädesvis det norra, men i ännu högre grad uti vestra Helsingland sedan långliga tider fått tillfälle att blifva hemmastadd, har fortfarit och synes föga gifva vika för de åtgärder, som vidtagits för det ondas förminskande eller afhjelpande. *Springorm*, här och der efter ömsom längre eller kortare förlopp öfvergående till rots, är så inhemsk i dessa bygder, att dess uppträdande i sjelfva verket väcker alltför ringa uppmärksamhet till och med hos hästens ägare, som träffas af detta missöde; men det är dock påtagligt, att detta onda utgör en ganska stor svårighet för landet. Det utgör för öfrigt en särdeles tänkvärd omständighet, att ifrågavarande degenerativa sjukdomsform för hästen inträffar företrädesvis just inom samma trakter af nämnde provins, der den för människans organism lika fiendtliga och förstörande spetälskan ännu med föga om någon minskning i sjukdomsantalet håller inemot ett hundratal af landets innevånare sjelfve under sitt oböjliga välde.

Hushållnings-Sällskapet har under ofvan beskrifna förhållanden inom jordbruket och boskapsskötseln icke saknat anledningar att söka genom sina åtgärder verka för förbättringar. De materiella tillgångar, Sällskapet ägt för sådant ändamål till sitt förfogande, bestå hufvudsakligen endast af den femtedel af bränvinsutskänkningens-afgiften, som på Sällskapet belöpt; denna andel har uppgått till följande belopp:

år 1861	R:mt R:dr	9,078: 23.
» 1862	» »	8,102: 24.
» 1863	» »	8,320: 18.
» 1864	» »	7,432: 76.
» 1865	» »	8,517: 18.

Således under femårsperioden R:mt R:dr 41,450: 59.

Härtill komma några mindre intrader på kapital före femårsperioden, som blifvit fästade vid in- Tab. Litt. A. rättningar, närmast syftande på landtbruksändamål, nemligen 37,500 R:dr inlagde i 25 aktier i *Walls Landt-*

Tab. Litt. A.

Uppgifter rörande Walls landbruksskola.

Antecknings- år.	Antal utexa- minerade lär- lingar.		Lärlingar, som ver- terligen fortsatt landtbru- ket.	Lärlingar, som åter- gått till egne eller anhöriges hemman.	Lärlingar, som tagit tjänst.	Lärlingar, som slagit sig ned utom lä- net.	Lärlingar, som slagit sig ned inom lä- net.	Indrag- ne torp.	Odlad jord.	Om- lagd jord.	Grund- dikad jord.	F r a m f ö d d e d j u r .						
	Frie.	Beta- lande.										Q v a d r a t r e f .			Full- vuxne Hästar.	Föl.	Oxar.	Tjurar.
1861.....	—	—	—	—	—	—	—	—	33,6	78,4	—	5	2	8	1	35	17	11
1862.....	14	—	14	2	12	2	12	—	44,8	72,8	39,2	9	—	8	2	35	20	—
1863.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116,0	5,6	11	—	8	2	36	24	—
1864.....	9	—	9	1	8	1	8	—	11,0	93,0	16,0	11	—	6	2	43	15	—
1865.....	6	—	6	1	5	—	6	1	6,0	60,0	58,0	11	—	6	1	48	7	—

Ann. Tiden för lärlingarnes theoretiska undervisning har under alla fem åren oförändradt varit från den 1 November till vårbrukets början, dels 2 timmar hvarje söcknedagsmorgon, dels hela aftnarne till öfverläsning, samt dels enstaka hela dagar, då väderleken varit otjenlig för yttre arbeten.

(Uppgift från Skolans Föreståndare.)

bruksskola (jmför tabell Litt. A), hvilkas afkastning dock ej varit annan än deras i penningar oberäkneliga nytta, och 1,500 R:dr, hvarmed, likaledes före femårsperioden, Sällskapet deltagit i det enskilda Stambolländeri, som inom länet förefinnes, hvarom här nedan torde få vidare förmålas, samt ytterligare den årliga ränta, som tillflyter Sällskapets kassa genom för tillfället obehöfliga medels inestående å räntebärande deposition i närmaste bank. Den årliga afgift, Sällskapet uppbär af sina samtliga ledamöter, 3 R:dr af ståndspersoner och 1 R:dr af öfriga, har, enligt Sällskapets af Kongl. Maj:t godkända beslut, från och med år 1864 stannat för hvar och ett af de Hushållsgillen, hvaraf länet består, inom deras egen förvaltning, och Sällskapet nöjer sig med att för hvarje år blott inbekomma en uppgift på dessa medels användande. Afsigten dermed var att sätta Gillena, genom tillgång på medel, i tillfälle att på ett mera intresseradt sätt verka för Sällskapets syften, och det har äfven visat sig, att sådant intresse dermed på flera ställen hålles vaket. Man afser, att ett årligt gillemöte med priser för föremål inom landtbruket, som förtjena uppmärksamhet, må sålunda blifva vana och folksed.

Den mera allmänt omfattande och betydelsefulla åtgärd, som under femårsperioden börjat för Gefleborgs län i afseende å framtida, i några fall redan i verket satta *utdikningar* af myror och vattensjuka trakter, så väl med hänseende till deras förvandling från onyttig och värdelös till bärande mark, som ock i måhända lika stor mån för aflägsnandet af deras skadliga verkningar, hafva icke kräft någon egentlig uppoffring af Sällskapet. Det är allenast genom dess Förvaltnings-Utskotts verkställighetsåtgärder, som detta ärende bör hänföras till Hushållnings-Sällskapets annaler. Ty hela detta företag, hvars nyssnämnde senare föremål, förminskandet af frostens nog ofta återkommande hemsökelsor, de der alltför länge varit framkallade af de talrika och vidsträckta myrtrakter, som i båda provinserna förefinns, i Gestrikland i större sammanhängande, i Helsingland uti mera spridda, men så mycket talrikare trakter, — har länets Landsting att tacka för sin upprinnelse och sin fortsättning. Landstinget ersätter nemligen för hvarje år de 3 å 4,000 R:dr, som åtgå för 2:ne ingenjörers undersökningsarbeten under sommaren, hvilka under vintern dels förberedas, dels till renritning, kostnadsförslags och planers upprättande, trakt för trakt afslutas. De olika vattensystemer, från hvilka det stagnerande vattnet befinnes kunna afledas, upptagas, så vidt sig göra låter, i ett sammanhang och på en karta, med fullständig antydning i profil af de anvisningar, traktens lutningsförhållanden angifva för det fördelaktigaste afloppet, och i plan på den rigtning, afloppen efter nyssnämnde grund böra få. I arbetenas beskrifvande delar erhålles för hvarje detalj kännedom om de kostnader, som äro med afledningsföretagen förknippade.

Redan före denna åtgärd hade Hushållnings-Sällskapet, med visshet derom, att odlingstillfällen i förening med inskränkning af de frostbildande trakternas härjningar borde mana hvar och en till åtgärder, anställt särskild *agronom* för länet; hans verksamhet anlätades ganska allmänt, och de förbättringar, som nu träda i dagen, hafva i de flesta fall sin upprinnelse derifrån. Med år 1863 upphörde denna anordning, efter att otvifvelaktigt hafva medfört stor nytta. Med år 1864 inträdde nyssnämnde allmänna myrundersökning, hvarmed en god del af länsagronomens arbeten aflöstes och ersattes, och den öfriga, bestående af råd och anvisningar inom jordbruket på gammal odal- eller annan redan under bruk varande mark, har Sällskapet sökt hålla tillhanda derigenom, att Statsagronom, i behörig ordning reqvirerad af dem, som anse sig behöfva hans biträde, af Sällskapet aflönas, så att jordägarne vidkännas allenast logis och vanlig kosthållning. Hvarje år har sådant biträde reqvirerats och erhållits.

Med år 1864 har, under inseende af den stora vikt för landtbruket, *täckdikning* utöfvar ej blott i och för sig sjelf, utan äfven såsom en ledare för tanken på dikningens nödvändighet i allmänhet, Sällskapet trott sig böra direkt verka på denna, ty värr icke nog uppmärksammade del af landtbrukets främsta vilkor. Det har skett genom afsättande af 900 R:dr R:mt för hvarje år till utlemnande af 6 län å 150 R:dr, räntefria och till betalning förfallna först efter fem år, och då med blott en femtedel för hvarje af de påföljande fem.

Det är naturligt, att detta understöd ej kan betraktas annorledes än såsom blott en uppmuntran för mindre jordbrukare, hvarföre länens utlemnande är inskränkt till dem, som innehafva 20 tunnlands odlad jord och derunder. Förbindelsen innefattar grunddikning af minst två tunnland; och hafva för de förflutna åren anslagen utgått, så att för närvarande 9 sådana äro utlemnade, deraf likväl allenast 3 egentligen tillhöra femårsperioden.

De öfriga mera medelbart på jordbrukets utveckling syftande åtgärder, Sällskapet tagit sig an, består uti omsorgen att anskaffa lämpliga utkast till *byggnadsritningar* å större eller mindre bondgårdar, deruti Sällskapet har anledning att söka åstadkomma större enkelhet i de yttre anordningarna och ökad bekvämlighet i inredning. Byggnadsättet är nemligen icke tillfredsställande. Visserligen synes det yttre vid första påseendet i viss mån lysande, men de stora och onödigtvis många byggnaderna stå der ofta fullkomligt gagnlösa och i de flesta fall alldeles oinredda, och i fråga om bekvämlighet för den husliga ekonomien synes af gammalt, som regeln varit att lemna densamma åsido, för att kunna braska med en stor utsida. I utgifna ritningar jemte åtföljande förslagsplaner för gårdläggning m. m. har Sällskapet naturligtvis sökt, inom så ringa, men så smakfull byggnadsyta som möjligt, sammanföra allt, som länder till huslig trefnad och ekonomien till fromma.

Det säger sig sjelft, att någon allmänare inverkan deraf ännu ej kunnat förspörjas; dock känner Sällskapet bestämdt, att dess bemödande i denna del ej lemnats utan uppmärksamhet inom länet, och att ritningarne redan i några fall tagits till råds vid byggnader.

Den öfvervigt, som inom länet intages af lättjord och sandjord på genomsläppande alf förklarar behovet af tätt återkommande *gödning* för att underhålla växtkraften. Måhända finnas få provinser, der så mycket arbete nedlägges på denna jordförbättring, som här. Om lera funnes att tillgå inom sådana afstånd, att det derföre låte sig göra, skulle ofvan omförmälda slags jord vinna mycket i kraft genom påföring deraf. Men i allmänhet är det här ett gammalt bruk, som just derföre är mycket svårt att öfvervinna, att man påför djord oupphörligen, efter det att den i sitt vattensjuka tillstånd för vintern varit upplagd i affallsstaden för ladugården, dock i sitt nyssbeskrifna skick utan förmåga att upptaga några gödande beståndsdelar. Eljest påføres djorden direkte. Sällskapet har för sin del upptagit såsom en bland sina satser, att gifva detta arbete en mera rationel rigtning och i allmänhet att framhålla gödningsämnenas omsorgsfullare tillvaratagande och behöriga behandling såsom en särdeles viktig angelägenhet. I detta afseende har man både i föredrag och genom tryckta skrifter utdelande sökt bibringa allmänheten rätta åsigter. Och det torde vara stället här nämna, att äfven i öfriga förhållanden, der behovet syntts vara för hand, Sällskapet sökt vända länet till godo de värderika upplysningar, som förekomma i de småskrifter, hvilka finnas i nästan hvarje gren af landtbruket, såsom rörande myrodling, gödselberedning, afdikning, husdjurs skötsel, ladugårdsalsters beredning, kolning m. m.

Då *trädgårdsskötseln* och *trädplanteringen* stå i ett visst sammanhang med det egentliga jordbruket, torde vidare böra nämnas, att Sällskapet icke lemnat denna nyttiga och förskönande del af landtmanna-ekonomi utan uppmärksamhet. Under femårsperiodens 3 senare år har särskild anställd länsträdgårdsmästare på Sällskapets bekostnad rest i länet till biträde och undervisning i allt hvad till yrket hörer. Bemödandet har varit större att få hans biträde, än den mest ansträngda verksamhet under därför tjenlig årstid kunnat medgifva; och det förtjenar antecknas, att allmogen, särdeles inom vissa trakter, lägger sig vinn om de förbättringar, som dermed stå i sammanhang. Hassela, mot gränsen af Medelpad belägna, socken och Bollnäs socken skola närmast i framtiden, så vill det synas, ådagalägga frukterna af de omsorger, som redan i nämnda hänseende der ägt rum. Men Sällskapet har äfven sökt sin väg till folkskolorna i fråga om trädgårdskonst och vården om träd för prydnad och nytta. Med år 1863 har Sällskapet årligen afsatt ett anslag af 400 R:dr, att med 100 R:dr understödja anläggandet af folkskole-trädgårdar, med förbindelse att inom viss tid hafva dem till vidd af

minst ett tunnland färdiga till kultur i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Magister Eneroths i särskild brochur derom framställda grund, så att skolbarnen böra vara de egentliga arbetarne. Att denna åtgärd, som under perioden ledt till anläggandet af 5 folkskole-trädgårdar och med lika framgång derefter fortfarit, skall öfva något inflytande på den dermed afsedda hägen för trädgårdsskötsel, torde väl få tagas för afgjort, men här bör icke förbigås nämna att, besynnerligt och oförväntadt nog, allmogen icke öfver allt funnit sig rätt väl vid att barnen fått sjelfve handlägga eller rättare deltaga uti skötseln; en företeelse af bristande eftertanka, som torde försvinna för en riktig uppfattning af det stärkande och förädlande nöje, denna konst medförer.

I betraktande deraf, att *ladugårdsväsendet* och *boskapsskötseln*, på sätt till en del redan blifvit vidrördt, ännu fortfarande intaga en lägre ståndpunkt än de i anseende till ortförhållandena behöfde göra, hvilket är desto märkbarare, som det visar sig, att vid de ställen, egentligen en del herrgårdar, der rationela grunder följas i denna vigtiga handtering, omregleringen krönes med framgång, är det naturligt, att Hushållnings-Sällskapet, under den tid denna berättelse afser, allt mera tagit sig an att söka verka för allmännare införande af godkänd ladugårdsskötsel, och att Sällskapet sökt befrämja vilkoren därför både i afseende å riktiga insigter och i fråga om tillgång på bättre djurstammar. Då dessa bemödanden gått hand i hand, bör här likaledes, utan strängt skiljande på hvardera af dessa vägar till det sökta målet, få anföras:

att ett anslag af 500 R:dr år 1864 på ansökan utlemnades till det Hushållnings-Gille, som omfattar Hudiksvalls stad och närmast belägna socknar i angifvet ändamål af ett by- eller distrikt-mejeris anläggande, men att anslaget återlemnades ett år derefter, på grund af hinder, som ansetts möta för planens utförande;

att Sällskapet under år 1865, medelst ett räntefritt lån af 1,000 R:dr, beredt länet den fördel, att, då Majoren P. U. Gussander vid sin egendom Mogård uppsatte mejeri, qvinliga elever från länet der emottogos till en kurs på två månader, som sedermera förlängts till tre, med bekostadt underhåll dervid för eleverna från Sällskapets kassa, och med likaledes betaldt underhåll för Läns-mejerinnan, som årligen för sådant ändamål minst sex månader handhafver mejeriet och der meddelar eleverna fullständigt och rationelt behandlings-sätt af kreaturen och deras afkastning; varande undervisningstillfället ifrigt begagnadt;

att Sällskapet genom Stamholländeri-Styrelsens benägna tillmötesgående under ungefär 2 års tid haft en korthornstjur till sin disposition i länet, hvilket dock i färre fall än önskligt varit torde hafva föranledt någon korthornsblandad afvel i Jerfsö-trakten;

att Sällskapet för egen del på olika tider haft 3 à 4 Ayrshire-tjurar utplacerade till afvels förbättring inom olika delar af länet, inköpta af Sällskapet och utlemnade till lösen årligen i fem år med 40 R:dr om året, och sedan fritt förfogande af innehafvaren; häraf har väl något större verkan följt, men den minsta språngavgift, som bestämmes, öfvervägs ännu icke hos allmogen af vissheten om vinsten af det bättre blodet;

att Sällskapet fortfarande varit intressent i ett enskildt Stamholländeri-bolag för Ayrshire-stam, hvars af 20 kor och 2 tjurar utom ungnöt starka hjord hela årsperioden varit afsedd att gagna genom tillgång på ädla ungdjur och förbättradt blod; varande efter periodens utgång förslag väckt om den nu på två ställen inom Helsingland (vid Mogård i Mo socken och Bolle militieboställe i Bergsjö socken) fördelade hjordens inköp af Hushållnings-Sällskapet, och i följd häraf om denna angelägenhets upptagande bland Sällskapets angelägenheter;

samt att Sällskapet sedan medlet af år 1864 haft anställd en särskild vid Ultuna mejeriskola bildad Länsmejerinna, hvars uppgift är, dels att, med stamhåll vid Mogårds mejeriskola, halfva året under Majoren Gussanders öfverinseende, såsom redan är nämndt, förestå mejeriskolan och sköta mejeriet, dels att enligt Hushållnings-Sällskapets Förvaltnings-Utskotts ordres, med föranledande af requisitioner till länets olika delar, i hemmen meddela undervisning och råd i fråga så väl om ladugårdsskötsel och stillning, som om smör- och ostberedning. Detta förfogande synes vara ganska allmänt värderadt.

De vidare åtgärder, syftande på mejeriers anläggande för beredande af smör och ost i större partier, som vidare och fortfarande äga rum, falla utom den nu afsedda perioden, men böra, dock endast härmed, omförmälas. Ett Staten tillhörigt stamholländeri har i öfrigt under perioden ombytt från Voigtländer- till Ayrshire-race. Det består af 20 kor med 2 tjurar; är uppställt hos Baron von Otter på Sofiedal; högsta mjölkbeloppet per ko och år 1,204 kannor, lägsta 648 kannor.

I fråga om boskapsskötseln har Hushållnings-Sällskapet, likasom hvarje därför intresserad åskådare af det närvarande allmänna tillståndet, en hårdnackad motståndare i de gamla bruken. Det gäller för deras undanrödjande eller allenast för ett undanjemkande af deras mest påtagliga missförhållanden, att öfvertyga husbonde, husmoder och tjenare, ty de äro alla lika beroende af deras ärfda behandlingssätt af ladugården, och om än husbonden kan i någon mån bringas på bättre tankar, brytes hans ståndaktighet lätt af de hinder, som i nämnde ordning stå till reds. Bland de yttringar af landssed, som, oaktadt ofta förspord klagan af ladugårdsägarna sjelfve öfver det otillfredsställande deri, dock länge torde, jemte det bästa fodrets uppställande på hästarne i och för forslingen på vägarne, utöfva en tillbakahållande verkan på ladugårdsskötseln, är det så kallade *fäbodeväsendet*, som med rätta tillvunnit sig mera uppmärksamhet i afseende å det högst problematiska af dess nytta. Det är ett arf af de äldsta innebyggarnes i landet, vid betraktande af då varande ringa förmåga af jordförbättring och jordberedning, naturliga benägenhet att fara vidt omkring efter hvad som kunde upphemtas från jordens, åt sig sjelf lemnade, svaga alstringsförmåga. Det intensiva jordbruket är ju ännu långt ifrån allmänt känt, än mindre allmänt begagnadt. Därföre drifver man sina hemma — nu i allmänhet taladt — ej så väl vinterfödda kreatur ofta på 1, 2 ända till 4 mils vägar till de kära fäbodarne, der naturen ensam är värdinna åt den ankommande hjorden, och der de i många fall visserligen finna en temligen rik, i de flesta medelmåttig, men i många åter knapp sommarföda. Exempel finnas, då halm måste ditföras, för att underhjelpa betet. Kreaturen blifva dock födda borta, och i stället för den gödsel, som sålunda förspilles för hemgården, i stället för de många dagsverken, som gå bort i skogen på vallgång under vakt mot rofdjur och nödig tillsyn på den långa transporten mellan hemgården och fäbodevallen, dels med erforderliga förnödenheter, dels med den knappa afkastningen, vinnes visserligen någon besparing af gårdens hem-egoafkastning för sommaren, men det är denna sista fördel ensam, som skall uppväga alla de förstnämnda förlusterna. Få äro ock de, som ej inse, att de senare äro öfvervägande, men så kommer vanskans magt, betydelselös i grundsats, men beherrskande i handling.

Om bristen på *arbetare* någorstädes är kännbar, så är det ej underligt, om en hög klagan i sådant afseende härstädes förnimmes; detta i synnerhet i Helsingland. Så länge man anser sig, på sätt nyss är vidrördt, kunna låta vallfärdning och vallgång vid fäbodarne upptaga en god del af befolkningen, som sålunda i det närmaste blir overksam för det egentliga landtbruket, kan detta ej förvåna; och förhållandet förklaras än vidare deraf, att skogsafverkningen såsom en väsendtlig binäring, af egenskap att fordra de styfvaste arbetskrafterna, i vidsträckt mån bedrifves i synnerhet i den nämnda provinsen. Så väl under sommaren erbjudna höga dagspenningar för arbete på och tillvaratagande af den åt elfvarne och flottlederna anförtrodda, flytande egendom, hvilken sågverken hemta från de vid elfvarnes högre lopp och spridda tillflöden varande skogstrakter, som ock, måhända mer än man vill tro, det mindre regelbundna lefnadssätt timmerutdrifningen, under mellantider af ytterligt ansträngande dagar, tillåter, locka uppenbarligen stora krafter från det enformigare och jemnare ihållande jordbruksarbetet. Måhända ligger det väl till någon del ock förborgadt i nationallynniet, att Helsingen, kanske ej så litet representerande Svensken i allmänhet, ej väjer för den starkaste ansträngning, den oundvikligaste fara, för utsigten af de friare, gladare dagarne. Tjenstehjonslöner och dagsverken äro, orsakerna må nu till någon del vara dessa eller andra, ganska höga och så höga, att jordbruket svårigen kan gå längre i täflan. En ytterligare orsak dertill får väl ock onekligen sökas i den alltmera framträdande och naturliga sjelfständighetskänsla, som manar allt flere att söka sig en ofta ganska liten,

men inom egen ägo gräns förvarad bostad med åtföljande ägolott, derpå arbete med egna händer gifver eget bröd. Det är på annat ställe af femårsberättelsen ådagalagdt, att *jordafsöndringarna* tilltagit i jemnbredd med dertill ledande gynnsam lagstiftning. Ifrån jordbrukets intresse — den sida, hvarifrån denna företeelse här bör betraktas — kan densamma icke annat än vinna bifall; ty landtbruket, så vidt man vill det lilla väl bearbetadt i stället för det stora illa utfördt, synes böra vinna på dessa små gårdar om 2, 3, 10 à 12 tunnland, som i senare fall kunna och i sjelfva verket visat sig framkalla intensivt jordbruk och visserligen tarflig, men tillfredsställande utkomst. Derifrån måste jemväl i praktisk väg utgå en ny, de gamla vidtfamnande föreställningarne alldeles motsatt lära, att det ej är jordens vidd, utan dess beskaffenhet, ändamålsenliga förbättrande och fortsatta synnerliga vård, som skall gifva full äring.

Gefleborgs läns Sparbank har under nu afsedda tidslopp blifvit stiftad. Detta bör här antecknas derföre, att Hushållnings-Sällskapet dertill tagit initiativet, derföre att Sällskapets ledamöter äro dess principaler och derföre att Sällskapets kassa af sådan anledning lagt grund för stiftelsen medelst erforderliga tillskott för organisationskostnaderna samt för nödig reservfond. I sådant hänseende har af Sällskapet anslagits år 1865 ett belopp af 1,500 R:dr och år 1866 af 1,000 R:dr. Sällskapet har haft den tillfredsställelsen att se sin stiftelse mött af allmänhetens synnerliga uppmärksamhet och förtroende, och kan således på giltiga skäl antaga, att denna hela länet, vid sidan af tre sådana banker af äldre dato, en för hvarje stad, och 7 dito på landsbygden, hvaraf 3 af någon betydligare omfattning, gagnande inrättning skall förnä verka för sin vidare utveckling, ehuru organisationen med afseende å de första omkostnaderna och täflan med de äldre, som redan hunnit samla grundfonder, icke kunnat annat än vara förbunden med farhågor och uppoffringar. Om någon erfarenhet från den ännu unga, på Kongl. Reglementet af den 13 November 1863 grundade, stiftelsen bör anföras, så kan med visshet sägas, att tillfälle till daglig insättning vid hufvudkontoret i en centralt vid vägen för allmän rörelse belägen lokal och till söndaglig å landet vid de i socknarne vid kyrkstäderna sysslade Sparbanks-komitéeerna varit af afgörande vikt för stiftelsens hittills hafda, märkbara framgång.

Sedan den allmänna uppmärksamheten blifvit väckt på det för ladugårdsskötselns understödjande och utveckling beräknade företaget, att ordna större *utställningar för slagtboskap*, kött och ladugårdsalster i allmänhet, har Sällskapet, visserligen inseende länets oförnäga tills vidare, att på något verksammare sätt uppträda till täffing dervid, dock ansett intresset för framgången af dessa äfven af Riksdagarne understödda försök böra bestämma Sällskapet för smärre uppoffringar, hvilka blifvit gjorda såsom ett bevis på god vilja att bidraga till hvad som anses vara fäderneslandet i sin helhet till nytta och heder, och har länet i detta hänseende anslutit sig till de utställningar, som årligen ägt rum i hufvudstaden. Gefle Slott den 6 Mars 1867.

På Kongl. Hushållnings-Sällskapets Förvaltnings-Utskotts vägnar.

F. A S K E R.

J. A. Södermark."

Tab. N:o 4.

C) *Skogshushållning* jemte D) *Rofdjurs utödande*.

Under den tid, som berättelsen omfattar, hafva, genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref af den 29 September 1865, inom länet befintliga kronoöfverloppsmarker, till en areal af 371,583,8 kvadratref, blifvit för kronoparker förklarade, hvarå dock någon afverkning under perioden ej ägt rum, då hushållsplaner och afverkningsförslager för desamma först efter granskning och rättelse af tillgängliga kartor samt noggrann taxering af skogsbestånden kunna upprättas. Öfver dispositionen af ytterligare 12,270,65 kvadratref kronoöfverloppsmark, som, enligt Kongl. Kammar-Kollegii anmärkning, vid afvittringen blifvit för Eders Kongl. Maj:ts och Kronans räkning bibehållna, har något yttrande ännu icke blifvit meddeladt, likasom icke heller någon disposition blifvit gjord af tillhoppa 735,35 kvadratref strömfäll och malmfält, som vid nämnda förrättningar jemväl blifvit för Eders Kongl. Maj:ts och Kronans räkning afsatte.

Sedan Orsa finnmark, genom Kongl. Brefvet den 13 November 1863, blifvit lagd till detta län, finnes härstädes omkring 1,000,000 qvadratref oafvittrade skogar.

Någon uppgift å afverkningsbeloppet, vare sig i virkesmassa eller penningar, från boställsskogarne inom länet kan, med undantag af kungsladugården Walls skog, hvars afkastning finnes uti tabell N:o 4 litt. H, icke meddelas.

Kyrkor, läroverk och fromma stiftelser hafva icke några skogar inom länet.

Härads- och sockne-allmänningar, särskilda undervisningsanstalter för skogsskötseln, skogsplanteringar eller flygsandsfält finnas icke heller; deremot förekomma omkring 65,000 qvadratref bergslags- och grufve-allmänningar.

Under den period, som berättelsen omfattar, har *Jägeribetjeningen* blifvit ökad med en ordinarie Öfverjägare samt fyra Skogsuppsyningsmän.

Man kan, med undantag af några få skogar, med allt skäl säga, att någon skogshushållning aldrig ägt eller äger rum inom detta län, då öfverhufvud ingenstädes skogens förmåga af återväxt, utan endast behovet eller utsigten till en tillfällig vinst bestämt afverkningsbeloppen. De anmärkningsvärdaste undantagen härifrån utgöra krononybyggesskogarna, de en del boställen tillhörande skogar, från hvilka endast bostälленas behof af virke afverkas, ehuru, till följd af deras betydliga arealer derifrån skulle, med skogens fortfarande bestånd, kunna erhållas jemväl betydliga kvantiteter till afsalu, samt en del bruks- och bolagsskogar, vid hvilkas skötsel en bättre ordning börjat göra sig gällande, bestående hufvudsakligast deruti, att afseende börjat fästas vid erhållandet af en uthållig afkastning.

På en del krononybyggesskogar har, efter af vederbörande Jägeritjensteman uppgjort förslag, afverkning af bjelkskog under perioden ägt rum, hvarvid iakttagits icke blott, att större årsafverkning ej medgifvits, än som med skogens förmåga af återväxt varit förenligt, utan ock att upprensning af de fällda trädens skatar, hopsamling kring stubbarne af de gröfre grenarne samt jemn utspridning öfver marken af smärre grenar och qvistar öfverallt blifvit verkställd. Till följd af de dåliga trävaru-konjunkturerna hafva dock ganska många krononybygges-innehafvare under denna tid aldrig sökt tillstånd att för afsalu afverka någon skog från sina innehafvande nybyggen.

Hvad de omnämnda större boställsskogarne angår, så kan det sätt, hvarpå de skötas, ej få namn af skogshushållning, då den *för låga* årsafverkningen för dem är föga mindre menlig, än den *för höga* å de enskilda skogarne, i det nemligen ganska många derigenom blifvit så öfverfyllda af vindfällen, att till och med betet, som med denna orts jordbruksförhållanden anses vara af stort värde, mångenstädes endast med stor svårighet, samt på flera ställen alldeles icke, kan begagnas. Ett bättre förhållande kan, hvad skötseln af sådana skogar angår, jemväl svårligen väntas, så länge boställsinnehafvaren, äfven om han skulle vara intresserad af att väl vårda och sköta sin skog, nödgas frukta, att de kostnader, som han kan vara villig derå nedlägga, skola komma ej honom sjelf, men en efterträdare, tillgodo. En sådan vård och skötsel är ock, särdeles inom de aflägsnare delarna af Helsingland, så mycket mödo- och otacksammare, som derstädes i allmänhet endast virke af gröfre dimensioner kan vinna afsättning, för hvars uppdragande på en steril jord, under ogynnsamma förhållanden, försakade af ett hårdt klimat, ofta återkommande skogseldar m. m., flera generationer måste åtgå.

Såsom redan är nämndt, hafva, särdeles vid åtskilliga bruksegndomar inom Gestrikland, de under senare tider förhöjda kolpriserna samt svårigheten att alltid i tillräcklig mängd erhålla köpkol börjat väcka tanken på nödvändigheten att, i möjligaste måtto, söka grunda jernhandteringen på egna koltillgångar, hvadan ock en större omsorg börjat egnas de egna skogarne, för att i göriligaste mån höja deras afkastning. De höga dagsverkspriser, som derstädes äro rådande, hvilka göra, att kol från egna skogar fortfarande stå i lika högt, om ej högre, pris än det, hvartill köpkol ännu kunna erhållas, göra dock, jemte bristen på arbetare till deras

utförande, att skogsskötseln äfven på sådana ställen troligen ännu för en lång tid måste inskränkas till endast sådana förberedande arbeten, som kunna göra det möjligt att en gång, då andra förhållanden uppstått, derstädes tillämpa en fullt rationel skogshushållning. För öfrigt saknas ej heller exempel derpå, hurusom, när större behof af skogseffekter uppstått, bruksskogar, hvilka en längre följd af år varit efter ortens förhållanden omsorgsfullt skötta, blifvit inom kort tid nästan förstörda.

Ehuru de skogar, hvarå sågverksbolagen förvärfvat sig rättighet till timmerfångst, ursprungligen lära varit på sätt och vis indelade till trakthygge, så att bolagen, med afverkande af en viss areal årligen, skulle vara försäkrade om lika årlig afkastning från skogarne under hela omdrefstiden, vill det dock af flera omständigheter synas, som hade dels nuvarande afkastningen per tunnland, dels äfven årstillväxten blifvit för högt beräknade. Den förnämsta bland dessa omständigheter är det öfverallt pågående inköpanDET af skogar, för afverkning under bestämd tid, till priser, som vida öfverstiga hvad för dylika förr blifvit betaladt, ehuru de skogar, som ännu återstå till inköp, i allmänhet hvarken i afseende på belägenhet eller beskaffenhet kunna jemföras med de förr till lägre pris inköpta, samt ehuru trävaru-konjunkturena en längre tid ansetts vara särdeles tryckta. Då emellertid den afverkning, som första gången öfvergår de skogar, hvilka för detta ändamål afverkas, hufvudsakligen omfattar endast öfvermogna och till en del redan skadade träd, så torde för närvarande någon anmärkning deremot svårligen vara att göra, hvilket i rent tekniskt hänseende så mycket mer blifver fallet mot det sätt, hvarpå afverkningen bedrifves, som nemligen aldrig någon omsorg egnas åt hygget, hvarken i afseende på borttagandet af gammal torrskog, skadade och undertryckta yngre stammar, qvarlemnande af tjenliga fröträd för beredande af återväxt å genom afverkningen uppkomna luckor, uppqvistande af fälda odugliga träd och de dugliga trädens skatar, hopsamling af gröfre grenar eller kringspidande af smärre dylika, hvarigenom allt en jemnare återväxt hastigare skulle kunna beredas.

Enahanda är jemväl förhållandet med de skattehemmansskogar, som af jordägarne sjelfve handhafvas. Utan att taga i betraktande, det skogens förmåga af återväxt aldrig får bestämma den afverkning, som derå bedrifves, medför sjelfva sättet för afverkningens utförande, att skogen småningom försämras, då alltid den växtligaste och vackraste skogen afverkas samt endast smärre, förut undertryckt, skog qvarlemnas för erhållande af, såsom det kallas, "återväxt". Föreställningen om rigtigheten uti detta förfarande har ock gifvit anledning till det nog allmänt utbredda omdömet om en del bruksskogar, å hvilka borttagande af förut qvarlemnad, undertryckt skog å gamla hyggen i vidsträcktare mån ägt rum, "att så som bruksskogarne förstöras, måste bruken snart nedläggas, om de ej, sedan de egna skogarne blifvit förstörda, skulle hafva bondskogarne att lefva af." Öfvertygelsen härom har dock ej förmått åstadkomma någon nedsättning uti afverkningen å "bondskogarne", som i allmänhet förklaras "nog räcka till i vår tid".

Utom den minskning i skogarnes grundmassa, som härleder sig från öfverafverkning och ett förvändt skogsbruk, sker, särdeles inom Helsingland, en sådan minskning årligen genom *skogseldar* och *svedjning*. Sedan en större del af provinsens skogsareal blifvit i och för timmerafverkning upplåten åt sågverksbolagen, i hvilkas intresse det naturligtvis ligger att på allt sätt förekomma och hejda skogseldarne, hafva dessas antal visserligen betydligt minskats, likasom det ej heller numera torde hända, att skogarne med flit påtändas, dels för erhållande af bete, dels för att rödja kreaturen väg igenom de hopade vindfallen; men skogseldar, som till största delen kunna anses hafva uppkommit af vallhjons vårdslöshet med eld, hvarförutan dessa aldrig anse sig kunna hvila i skogen, hafva derföre ej varit så alldeles sällsynta, och, ehuru numera ganska många dagsverken årligen användas för släckande af dylika eldar, göra de dock, särdeles när de komma in på någon trakt, der timmerafverkning förut ägt rum, och der det qvarlemnade afskrädet lemna elden riklig näring, så stor skada, att allmänna omdömet förklarar nutidens skogseldar vara betydligt häftigare och skadligare, än de, som förr öfvergått skogarne, uti hvilket omdöme dock det nu mot förr olika begreppet om skogarnes ekonomiska värde torde hafva en stor, fastän ej klart insedd andel. Stundom, ehuru mera sällan, uppkomna

äfven skogseldar genom de, särdeles i Helsingland, nog allmänna svedjningarne i skogsmark, om hvilkas skadlighet på en grund jordmån, der, synnerligen under torra somrar, matjorden ofta uppbrännes tillsammans med den fällda skogen, man har ett i ögonen fallande bevis uti de i grannskapet af de flesta byar, enstaka gårdar och fåbodar befintliga, vidsträckta trakter, som antingen äro alldeles kala, beklädda med ljung eller bevaxta med grå-al, och der, ännu långa tider efter det svedjningen ägt rum, knappast någon enda barrträdsplanta uppkommit.

Vid all denna vanvård af och misshushållning med skogarne, förtjenar här anmärkas, ehuru det måhända ej *direkte* kan hänföras till skogshushållningen, ett företag, hvilket, såsom exempel betraktadt, bör kunna blifva af största nytta, då derigenom ådagaläggas värdet af det nu föraktade eller förbisedda skogsafskrädet. Genom detta företag, anläggandet inom Jerfsö af en fabrik för tillverkning af terpentin, tjära, perma m. fl. produkter, hvilket under senaste delen af den period, som berättelsen omfattar, kommit till stånd och synes lofva ganska vackra resultat, tillgodogöras nemligen stubbar samt en del andra affall efter timmerhyggen, likasom det ej heller lider något tvifvel, att ju de stora massor af torr furuskog, som synnerligen inom Helsingland förefinnas, böra med fördel kunna för samma ändamål användas. Då man betänker, att råämne till dylika produkter af hundratusentals Riksdalers värde årligen förstöres genom skogseldar, eller ock nedruttnar, kan man ej nog framhålla önskligheten af att flera sådana fabriker komme till stånd, hvilkas vare sig anläggnings- eller driftkostnad ej förefaller böra genom sin storlek vara afskräckande. Medgifvas måste dock, att, då endast en mindre del af de vunna produkterna kan å tillverkningsorten afsättas, samt då de långa landsvägarne utgöra svåra hinder mot de mera skrymmande produkternas bringande i världsmarknaden, dylika anläggningar, med utsigt att deraf skörda vinst, endast på få ställen kunna göras, likasom ock att, intilldess lättare kommunikationer erhållits, föga utsigter finnas, det tillverkningen af förrberörda produkter inom detta län någonsin skall erhålla en utveckling, motsvarande tillgångarne på råämne.

Någon anmärkningsvärd *skogsåverkan* har, med undantag af en dylik å Carlstrands kronopark, under perioden ej blifvit begången å vare sig kronoparkerne eller nybyggesskogarne.

Under perioden hafva *exporterats* 1,041,303 *tolfter* och 30,725,806 *kubikfot plankor och bräder*, 159,023 *stycken* och 4,458,183 *kubikfot bjelkar*, 547 *stycken master* och *bogspröt*, 5,002 *stycken spiror*, 6,943 *stycken* och 6,247 *kubikfot sparrar*, 6,085 *par årännen*, 21,841 *stycken sleepers*, 1,497 *tunnor* och 1,345 *centner tjära*, jemte åtskilliga *famnar ved*, *läkter*, *brädstump* och *ribbor*.

Priset å skogsprodukter är i allmänhet enahanda, som under föregående femårsperiod.

Torftägt begagnas icke, och stenkol användes, utom för jernvägar och ångbåtar, endast till någon mindre mängd vid jerngjuterier och mekaniska verkstäder. I öfrigt återopas tabell N:o 4.

Tabellerna N:is 5 och 6 visa förhållandet med *dödade rofdjur* och *af rofdjur dödade husdjur*. Se Tab. N:is 5 och 6. dan, genom Eders Kongl. Maj:ts förnyade nådiga Jagtstadga den 21 Oktober 1864, belöningar af allmänna medel blifvit tillerkända dem som döda rofdjur och roffoglar, hafva de inom socknarne stiftade föreningar för berörda ändamål upphört.

E) Bergs- och Brukshandtering samt F) Manufakturver och Handtverk.

Under ifrågakomna period hafva uppförts en ny masugn, en ny stångjernshärd samt fem nya manufakturverk. Antalet af de vid tackjernstillverkningen samt stångjerns- och manufaktursmidet använda arbetare har i medeltal årligen under perioden utgjort 1,155. Jernmalms-uppfordringen samt tillverkningen af tackjern, gjutgoods och jernmanufaktursmide har betydligt öfverstigit tillverkningen under nästförutgångna qvin-qvennum; hvaremot stångjernstillverkningen något minskats. Hvad särskildt beträffar bergsmanssmidet i Ofvansjö och Thorsåkers socknar, så har detsamma varit i märkbart aftagande, hvartill det låga jernpriset och ökad dagspenning varit förnämsta orsaken. De Bergsmän, som äga tillräckliga skogstillgångar, hafva funnit

det förmånligare, att till kringliggande bruk försälja sina kol, än att sjelfve använda dem; och torde bergsmanssmidiet, såsom föga passande för nuvarande förhållanden, småningom upphöra, och allmogen i denna ort helt och hållet, såsom mera lönande, egnas sig åt jordbruket, hvilket hittills för bergshandteringen försumrats.

Tab. N:o 7. Tabell N:o 7 lemnar närmare öfversigt öfver *handtverkerierna* samt angående *fabriker* och *manufaktur-inrättningar*.

Fabriks- och handtverks-tillverkningarne afsättas hufvudsakligast inom länet samt till en del, såsom bomullsgarn och väfnader, läder, gjutgods, snus och tobak, äfven utom länet. Den i tabell N:o 7 a upptagna fabriken för tillverkning af skopplig torde, såsom varande den enda i sitt slag i Sverige och hvars tillverkningar afsättas öfver hela Riket, böra särskildt omförmälas.

En del af städernas, äfvensom kustsocknarnes befolkning, idkar *fiske* såsom hufvudnäring, men för öfrigt är fisket en väsendtlig binäring, likasom kolning och körslor för brukens räkning, forsling af timmer från skogarne och af bräder från sågverken samt försäljning af skogsprodukter. Städernas fiskeidkande innevånare hafva vintertiden sysselsättningar med båtbyggnad och arbeten å skeppsvarf.

Jagten, som hitintills föga vårdats, har, efter utfärdandet af Eders Kongl. Maj:ts förnyade nådiga Jagtstadga, egnats någon mera uppmärksamhet, ehuru den fortfarande idkas endast tillfälligtvis och icke såsom näring.

Linodlingen har åter börjat tilltaga, sedan priset å lin och väfnader stigit förmedelst stegradt pris å bomullen och utgör bland Helsinglands innevånare en betydlig näringsgren; och tillverkas derstädes såsom husslöjd en icke obetydlig del gröfre väfnader, såsom tält- och segelduk, buldan och foderväf, äfvensom finare lärft, af hvilket allt större delen föres till afsalu.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

Tab. N:o 8. A) *Landkommunikationer*. Tabell N:o 8 lemnar härom åtskilliga upplysningar. Vägarne underhållas i försvarligt skick, men å åtskilliga ställen saknas tjenligt grus för deras försättande i fullgodt stånd. Genom 1864 års Landstings af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande fastställda beslut, att allmänna vägarne lagning och grusning skulle verkställas tvänne gånger om året, nemligen vår och höst, har en märkbar förbättring i afseende å vägarne beskaffenhet inträdt. Förutom de i tabellen upptagna nya och omlagda vägar har under perioden en större bro blifvit nybyggd och tre dylika undergått betydlig förbättring. Med väg-, bro- och färj-penningar är förhållandet enahanda, som under förra perioden, äfvensom med grindarne å allmänna vägarne, enär den af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga Kungörelse den 11 Oktober 1864, förordnade reglering i afseende å dessa ännu icke hunnit fullbordas.

Postskjutsen efter allmänna kustvägen är öfverflyttad från de så kallade posthemmanen och bestrides numera under höst-, vinter- och vartiderna medelst särskilda beting i samband med diligensfart, och under sommartiden med gästgifveriskjuts, der kontrakt med enskilda personer ej kunnat träffas.

Kronobrefbäringen bestrides såsom under förra perioden.

Tvänne nya *gästgifverier* hafva blifvit inrättade, men i anseende till besvär öfver skjutsindelningen ännu icke ordnade.

Den i sista femårsberättelsen omförmälda *jernvägen* från Söderhamn till sjön Bergviken samt jernbana för hästkraft förbi den så kallade Landaforsen i Ljusne elf har under perioden fullbordats. Trafiken å samtliga jernvägarne i länet har varit särdeles liffig. Under ifrågavarande fem år hafva å Gefle-Dala-jernvägen inkomsterna uppgått till 5,042,412 R:dr, omkostnaderna till 4,044,949 R:dr samt behållningen utgjort 997,462 R:dr, hvarvid dock anmärkes, att, enligt bolagsordningens föreskrift, bland omkostnaderna upptagits 509,258 R:dr, afsatta till ersättning för slitning af jernvägen och dess materiel.

Angående jernvägarnes inverkan så väl på skjutsväsendet, som på länets förhållanden i öfrigt, åberopas hvad derom i sista femårsberättelsen blifvit anfördt.

B) *Sjökommunikationer.* Kustfart idkas till någon del med mindre segelfartyg från dels städerna och dels derintill gränsande kustsocknar, men bestrides förnämligast med ångfartyg, nemligen Sten Sture, Alexander von Humboldt, Chapman, Berzelius, Njord, Thule, Nya Söderhamn, Hudiksvall och Hudiksvall 2.

Kusthamnarne äro i sista femårsberättelsen uppräknade.

Den uti sista berättelsen omförmälda upprensningen och fördjupningen af inloppen till Gefle stad är nu mera fullbordad; hvarjemte en större utvidgning och fördjupning af stadens hamn under perioden påbörjats. Likaledes har den uti berörde berättelse omnämnda kanal och bro vid Hudiksvalls hamn blifvit fullbordad.

Någon förändring i fyr- och båkväsendet har icke ägt rum.

Strömmrensningarne i Ljusne och Woxna elfvar hafva under perioden fortfarit; hvarförutom ett enskildt bolag, benämndt Hennans strömmrensningbolag, inrättat en för allmänna trafiken öppnad, omkring tre mil lång, flottled från södra ändan af sjön Hennan genom åtskilliga sjöar fram till Ljusne elf vid Nore by, hvarför kostnaden uppskattas till öfver 150,000 R:dr, samt, äfven på enskild bekostnad, verkställts åtskilliga strömmrensningar inom Gestrikland, därför kostnaderna dock icke blifvit uppgifna.

I städerna finnas tre *postkontor* och å landet två postexpeditioner, hvarjemte under perioden i fråga inrättats å Gefle-Dala-jernvägen sex post- och telegraf-stationer samt i öfrigt å landsbygden åtta poststationer. I städerna finnas derjemte fyra *telegrafstationer*.

C) *Sjöfart och handel.* Härom lemna tabellen N:o 9 upplysning.

Tab. N:o 9.

Vid länets kuster hafva under perioden fem större *sjöskador* inträffat, hvarvid något menniskolif icke blifvit spildt.

De varor, som hufvudsakligast afsättas, äro jern och trävaror, lin, väfnader, garn, smör och något fogel. Afsättningsorterna äro länets tre städer samt Upsala, Stockholm, Sala och Hedemora. Lin har betalats med 25 till 40 R:dr centnern, väfnader med 4 till 32 öre foten, garn med 17 till 34 öre härfvan samt smör med 50 till 55 R:dr centnern.

Gårdfarihandeln fortfar, ehuru i aftagande. De årliga *marknaderna* äro nu mera aflyste, men sådant oaktadt samlas å vissa ställen, de dagar marknaderna förut ägt rum, en mängd både köpare och säljare, som verkställa varu-utbyten likasom under vanliga marknader.

Bränvinsminuterings- och utskänkingsafgifterna hafva under perioden utgjort 223,024 R:dr 57 öre. De kommunerna tillfallande andelar häraf hafva till allmänt nyttiga ändamål blifvit använda.

5. Kameralförhållanden.

Förhållandet med *hemman* och *lägenheter* visar tabell N:o 10 och med *laga skiften* tabell N:o 11. Tabb. N:is 10
och 11.

Under perioden hafva 15 stycken hemman blifvit skatteköpta och 270 stycken jordafsöndringar ägt rum. Största delen af berörda hemman utgöras af krononybyggen, som blifvit omförda till skatte efter fullgjorda byggnads- och odlingsskyldigheter. Kongl. Förordningen den 6 Augusti 1864 har inverkat till ökad jordafsöndring, och den derigenom beredda fördelen att kunna förvärfva sig full äganderätt till ett mindre jordområde uppskattas allt mera.

Vid periodens början voro 21 Landtmätare anställda i länet och vid periodens slut 25. Då de flesta af dessa varit i full verksamhet och många biträdde af medhjelpare och elever, har skiftesverket under denna period, jemförd med föregående, fortgått med ovanlig skyndsamhet. Orsaken härtill torde hufvudsakligast kunna härledas från en stigande insigt hos allmänheten om fördelen af ett förbättradt jordbruk, hvartill skif-

tesverket mäktigt inverkar. Vid periodens slut återstodo 633 ännu oskiftade mantal. Skulle skiftesverket hädanefter komma att bedrivas med samma skyndsamhet, som under sista qvinqvennum, så erfordras endast 13 år för dess slutliga fullbordan.

Tab. N:o 12. I afseende å de inom länet under perioden influtna *statsbidrag*, jemte hvarje års restantebelopp, hänvisas till bilagda deröfver upprättade sammandrag, tabell N:o 12. Restantibeloppen utgöras hufvudsakligast af bötesmedel, som vid hvarje års slut äro beroende på förvandling och aftjenande eller högre Rätts pröfning.

6. Politi.

Inom länet finnes en lägre *landbruksskola*, hvarom Kongl. Hushållnings-Sällskapets ofvan åberopade berättelse lemna närmare upplysning. För barnaundervisningen är sörjdt genom inrättandet af så väl fasta som ambulatoriska skolor inom hvarje socken. Folkskolorna hafva i högre grad än tillförene ådragit sig det allmänna intresset, särdeles till följd af den vård, Landstinget egnat desamma och den enskilda frikostighet, som kommit dem till del.

En år 1861 för Gefleborgs och Stora Kopparbergs län bildad *Hypotheksförening*, som började sin verksamhet påföljande år, har kommit en icke obetydlig del af länets jordbrukare till godo. År 1865 bildades Gefleborgs Läns enskilda *Bank*, hvilken, tillika med Filial-Bankerna i Gefle och Hudiksvall samt afdelningar af Mälare-Provinsernas Enskilda Bank i Gefle och Söderhamn, haft ett välgörande inflytande på de industriela företagen.

Tab. N:o 13. År 1864 stiftades en *Sparbank* för hela länet, hvilken i flera socknar har filialafdelningar, hvarförutom finnas flera särskilda sparbanker i olika socknar, hvarom närmare upplysning inhämtas af tabell N:o 13.

Till understöd vid missväxter äro distrikts- och socknemagasiner samt för roteringens uppehållande lego- och uddemantalskassor inom de flesta socknar inrättade.

Utom länets allmänna *Brandstodsbolag*, finnas fortfarande många föreningar socknevis upprättade till understöd vid eldskador.

De i sista femårsberättelsen omförmälda Gefle Sjöassuransförening och Fraktförsäkringsföreningen i Gefle äga fortfarande bestånd.

Under tiden från den 13 Mars 1860 till den 1 November 1865 har länets Brandstodsbolag godtgjort delägare i bolaget för lidna brandskador med tillhopa 159,146 R:dr 52 öre R:mt.

Befintliga sjukvårdsanstalter äro fyra, nemligen Gefle, Söderhamns och Hudiksvalls lasarett och kurhus, samt ett i Jerfsö socken af Helsingland inrättadt sjukhus för spetälske sjuke inom samma provins. Sjukvården bestrides af fyra Stadsläkare, af hvilka tre tillika äro Lasarettsläkare, samt å landet af fem Provinsialläkare, af hvika tre äro bosatte i städerna och en tillika läkare vid sjukhuset i Jerfsö, tre Distriktsläkare och en Bruksläkare. I städerna äro fyra apothek och å landet tre.

Å lasarettet i Gefle finnas 44 och å kurhuset derstädes 20 tillgängliga sängplatser, å lasarettet i Söderhamn 16 och å kurhuset derstädes 4 samt å lasarettet i Hudiksvall 50 och å kurhuset derstädes 10, hvaraf i medeltal under ifrågavarande period varit upptagna å lasarettet i Gefle 13 och å kurhuset derstädes 7, å lasarettet i Söderhamn 5 och å kurhuset derstädes 4, å lasarettet i Hudiksvall 11 och å kurhuset derstädes 2. Inkomster och utgifter vid ifrågavarande sjukhus hafva i medeltal uppgått till:

i Gefle inkomster	7,300 R:dr	och utgifter	7,856 R:dr	R:mt,
» Söderhamn »	4,870	»	» 4,420	» »
» Hudiksvall »	7,473	»	» 10,109	» »

Inkomsterna hafva bestått af underhålls-ersättningar, böter, kollekt- och räntemedel samt en å hvarje mantalsskrifven person utdebiterad årlig kurhusafgift, som i medeltal utgjort för Gefle distrikt 16 öre, för Söderhamns 16 öre och för Hudiksvalls distrikt 23 öre.

Ofvannämnde sjukhus för spetälske sjuke inom Helsingland har under femårsperioden icke hunnit fullbordas. För åstadkommande af samma sjukhus hafva Rikets Ständer vid 1862 och 1863 årens Riksdag beviljat ett anslag af 3,000 R:dr R:mt årligen för då ifrågavarande statsregleringsperiod, med vilkor att kommunerna skulle dertill bidra; varande af Landstinget jemväl anslaget enahanda belopp, hvarigenom berörda vilkor ansetts vara uppfyllt.

För länet finnas tvänne *djurläkare*.

Barnmorskor äro antagna och aflönade inom de flesta kommuner.

Sundhets-Nämndernas verksamhet har egentligen varit inskränkt till de tider, då farsoter varit gängse.

Rörande *fattigvården* åberopas tabell N:o 14.

Tab. N:o 14.

Gefle Slott den 23 Mars 1867.

F. A S K E R.

M. Florman.

J. A. Södermark.

Tab. N:o 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
	Den 31 December enligt Presterskapets summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.								Enligt årets mönsterrollor approberade beväringssläpplige.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar.			Utskrifningsmanskap.		
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.			
Å landsbygden.												
År 1861	58,574	62,197	120,771	62,106	65,906	128,012	31,522	33,683	65,205	3,323	574	
» 1862	59,313	62,850	122,163	62,678	66,682	129,360	33,204	35,733	68,937	3,301	634	
» 1863	60,156	63,554	123,710	63,508	67,420	130,928	33,597	36,105	69,702	3,382	721	
» 1864	60,487	63,741	124,228	59,651	63,209	122,860	26,011	29,416	55,427	3,399	646	
» 1865	60,608	64,053	124,661	60,358	63,596	123,954	26,192	29,205	55,397	3,587	751	
I städerna.												
<i>Gefle.</i>												
» 1861	5,081	6,138	11,219	4,916	5,984	10,900	1,945	2,131	4,076	96	37	
» 1862	5,220	6,094	11,314	4,908	6,053	10,961	2,021	2,257	4,278	98	36	
» 1863	5,400	6,210	11,610	5,194	6,187	11,381	2,109	2,240	4,349	129	53	
» 1864	5,678	6,460	12,138	5,381	6,304	11,685	2,088	2,126	4,214	120	46	
» 1865	5,826	6,685	12,511	5,604	6,556	12,160	2,188	2,285	4,473	120	55	
<i>Söderhamn.</i>												
» 1861	1,449	1,506	2,955	1,433	1,510	2,943	596	714	1,310	33	16	
» 1862	1,546	1,588	3,134	1,482	1,593	3,075	625	751	1,376	28	23	
» 1863	1,608	1,649	3,257	1,553	1,648	3,201	663	723	1,386	35	22	
» 1864	1,689	1,728	3,417	1,616	1,714	3,330	678	723	1,401	38	20	
» 1865	1,798	1,807	3,605	1,691	1,773	3,464	673	728	1,401	—	30	
<i>Hudiksvall.</i>												
» 1861	1,273	1,470	2,743	1,298	1,483	2,781	505	593	1,098	19	12	
» 1862	1,308	1,499	2,807	1,330	1,499	2,829	530	603	1,133	22	8	
» 1863	1,353	1,497	2,850	1,371	1,524	2,895	551	616	1,167	21	10	
» 1864	1,437	1,583	3,020	1,462	1,578	3,040	576	623	1,199	39	20	
» 1865	1,422	1,594	3,016	1,448	1,606	3,054	584	652	1,236	22	5	
Summa i länets samtliga städer år 1865												
	9,046	10,086	19,132	8,743	9,935	18,678	3,445	3,665	7,110	142	90	
I hela länet.												
» 1861	66,377	71,311	137,688	69,753	74,883	144,636	34,568	37,121	71,689	3,471	639	
» 1862	67,387	72,031	139,418	70,398	75,827	146,225	36,380	39,344	75,724	3,449	701	
» 1863	68,517	72,910	141,427	71,626	76,779	148,405	36,920	39,684	76,604	3,567	806	
» 1864	69,291	73,512	142,803	68,110	72,805	140,915	29,353	32,888	62,241	3,596	732	
» 1865	69,654	74,139	143,793	69,101	73,531	142,632	29,637	32,870	62,507	3,729	841	

Tab. No 2.

JORDBRUK.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	
	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Potatis.	Andra Rotfruk- ter.	Vicker.	Lin och hampa.	
Vanliga årliga utsädet på ett tunnland, kubikfot.....	4,7	4,7	6,7	8,7	8,3	5,3	37,4	16 Ɔ	5 kub.f.	3,9	
Tunnland åker använde till odling af	1861	335	7,749	19,111	9,754	6,966	1,873	3,915	124	233	3,555
	1862	333	7,770	19,003	10,105	7,014	1,963	3,935	124	234	3,533
	1863	334	8,026	19,074	10,006	6,976	1,914	3,928	119	224	3,572
	1864	329	7,792	19,303	10,030	6,947	1,878	3,946	119	226	3,629
	1865	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hela årliga utsädesbeloppet, kubikfot.....	1861	—	9,266	48,341	27,562	16,895	5,575	77,732	—	502	5,664
	1862	—	9,260	48,313	27,551	16,844	5,574	77,672	—	514	5,647
	1863	—	9,211	48,294	27,566	16,801	5,570	77,740	—	520	5,659
	1864	—	9,215	48,278	27,607	16,802	5,569	77,849	—	539	5,723
	1865	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skörd i korntal af utsädet (efter utsädet afdrag).....	1861	6,1	7,9	6,7	5,7	6,4	4,4	7,2	—	8,2	—
	1862	6,4	8,2	7,3	5,9	6,3	5,0	7,1	—	8,3	—
	1863	5,4	7,5	6,8	5,7	6,3	5,3	7,4	—	8,2	—
	1864	5,5	7,9	6,7	5,3	6,0	4,7	6,7	—	8,2	—
	1865	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Årlig förbrukning på person i medeltal, kubikfot.....	0,4,66	6,1,78	5,9	1,6	2,7	0,5,4	11,6	—	—	9,5 Ɔ	
» » för hela befolkningen, »	2,618	26,770	9,412	296	—	591	31,945	—	—	—	
» » » kreaturs utfodring *), »	—	—	2,101	34,994	12,004	72,5	39,235	—	—	—	

*) Uppgift saknas för mer än hälften af länet.

Tab. N:o 3.

BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Hästar.	Tjurar och Oxar.	Kor.	Ungnö	Får.	Getter.	Svin.	Höns.
Antal vinterfödde..... åren 1861—1862	14,514	2,076	52,697	11,713	55,127	21,972	11,143	
	1862—1863	14,631	2,031	53,091	11,730	55,875	22,020	11,224
	1863—1864	14,534	1,980	53,006	11,731	61,085	21,563	11,207
	1864—1865	14,633	1,964	53,436	11,868	56,800	20,678	11,194
	1865—1866 *)	14,710	1,926	49,613	11,047	55,450	20,583	10,898

*) 1865—1866-uppgiften hemtad från årliga statistiken för 1865.

Tab. N:o 4.

SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.
Särskilda slag af skogar m. m.	Areal vid pe- riodens slut.	Till ordnad skogshushåll- ning indelade.	Afverkningsbelopp,	
			utfördt i	
	Qvadratref.		kvantitet. Kubikfot.	penningevärde. R:dr R:mt.
1. Kongl. Maj:t och Kronan omedelbart tillhörige och under Dess disposition stående..... (Kronoparker och skogar.)	384,967			
2. Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers: omkring	337,400	3,714	1,475 $\frac{1}{4}$ små famnar ved.	7,376 25
3. Häradsallmänningar.	}	Finnas ej.		
4. Sockneallmänningar (oskiftade).				
5. Ekeplanteringar.				
6. Mullbärsplanteringar.				
7. Andra skogsplanteringar.				
8. Flygsandsfält.				

Anm. Utom under N:o 1 upptagna kronoparker och skogar, hvarå ingen afverkning ägt rum, utgöres hela Hamra kapellag i Loos församling af krono-
mark, intilldess pågående storskifte der varder afslutadt, och utgör arealen af skogsmarken inom kapellaget omkring 1,000,000 qvadratref.
Bergslags- och grufveallmänningar finnas till en areal af omkring 65,000 qvadratref.

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	
År.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Jerfvar.	Räfvar.	Örnar och Ufvar.	Hökar.	Utter, Mård, Hiler och Lekatt.	Belopp af utbetald belöning. R.dr R.mt.	
1861.....	9	7	19	1	305	19	30	37	382	97
1862.....	10	2	30	2	302	12	162	71	239	87
1863.....	12	3	38	3	325	23	154	53	446	73
1864.....	10	5	34	3	434	17	135	50	407	34
1865.....	17	5	51	2	642	79	466	—	3,599	—
Summa	58	22	172	11	2,008	150	947	211	5,075	91

Anm. Någon uppgift på utbetald belöning inom Södra Helsinglands fögderi för åren 1861, 1863 och 1864 har ej erhållits.

Tab. N:o 6.

AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
År.	Hästar.	Nötkreatur.	Får.	Getter.	Fjäderfå.	Skadan beräknad i penningvärde. R.dr R.mt.
1861.....	—	9	30	13	61	659
1862.....	2	13	34	22	69	1,169
1863.....	2	8	52	17	79	959
1864.....	1	8	61	17	71	930
1865.....	—	10	56	9	163	860
Summa	5	48	233	78	443	4,577

Anm. Antalet husdjur, dödade af rofdjur, är säkerligen mycket större än som här finnes upptaget, men då annälän om dylikt aldrig göres, hafva uppgifterna måst grundas på hvad som ryktesvis derom kunnat erfaras.

BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.		21.		22.																			
																			Särskilda slag af inrättningar.																			Tillverkningens		Värde.		
																			Antal Fabriker	Drifkraft, bestående af		Antal begagnade maskiner och redskap.		Ägare eller innehafvare.		Arbetare										Summa.	Qvantitet.	R:dr R:mt.		Ägares eller innehafvares bevilning i och för förelsen. R:dr R:mt.		
																				i gång.	öj begagnade.			Antal.	Ensam ägare eller innehafvare.	Boleg.	Mästare.	öfver 18 år		vid fabriken man-tals-skrifne.		ej man-tals-skrifne.		under 18 år.				R:dr R:mt.	R:dr R:mt.			
Under året.	Antal.	Beräknade hästkrafter.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	Antal.																													
1. Å landet.																																										
Färgerier.....	16	—	1	—	—	—	62	15	—	1	9	8	—	1	—	1	—	19	74,181 fot, 17,881 ₣.....	11,093	—	66																				
Garfverier.....	21	—	—	—	—	—	177	20	—	1	15	23	—	8	—	1	—	47	16,695 st. hudar, 10,396 ₣.....	25,273	—	129																				
Kakel- och stengodsfabriker	7	—	1	6	—	15½	92	7	—	1	6	12	2	5	—	1	—	26	102,575 st., 235 fot.....	17,660	—	43																				
Linberedningsverk.....	1	—	1	—	3	—	8	—	—	1	—	—	—	1	6	—	—	7	1,500 fot.....	600	—	—																				
Mekaniska ullspinnerier...	4	1	—	3	—	9	139	2	—	3	2	3	—	5	1	1	—	12	3,450 ₣.....	1,975	—	21																				
Mjökkärleksfabrik.....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	20																				
Pappersfabriker.....	2	1	—	2	—	30	6	2	—	1	1	13	3	—	—	2	—	19	83,075 st., 3,252 fot; 50,693 ₣.....	21,552	—	64																				
Tegelbruk.....	2	—	1	—	3	—	2	1	—	1	1	3	—	1	—	—	—	5	70,000 st. tegel.....	2,640	—	18 50																				
Terpentinfabrik.....	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																				
Vadmalsstamper.....	4	—	4	—	8	—	6	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	13,450 fot.....	155	—	—																				
2. I städerna.																																										
<i>Gefle.</i>																																										
Bomullspinneri- och väfveri-fabriker.....	2	—	1	1	186	—	4,427	1	—	1	7	1	49	73	64	38	43	275	Bomullsgarn Väfnader Vadmal 353,370 ₣ 2,068,767 fot 4,006 ₣ ..	1,080,405	56	448 50																				
Bryggeri.....	1	—	—	1	6	—	1	—	—	1	1	10	—	4	2	4	—	21	Bjärskt öl Svenskt öl svagdricka 145,000 k:r 4,200 k:r 20,000 k:r.....	57,025	—	137 98																				
Bundtmakeri-fabrik.....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2	2	—	—	—	—	5	8,000	—	30																				
Fayence- ».....	2	—	—	1	2	—	29	1	—	1	—	18	—	4	—	5	—	27	Diverse fayence-kärl.....	30,700	—	48 50																				
Färgeri- ».....	1	—	—	1	8	—	1	1	—	—	—	1	—	2	—	—	—	3	5,000	—	15																				
Garfveri- ».....	4	1	—	1	8	—	1	5	—	—	—	32	—	—	2	2	—	36	Hudar barkade mot ar- sulläder hudar skinn botslön 5,779 st., 2,631 st., 2,588 st., 8,977,95.	309,933	36	147																				
Kork- ».....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Diverse kork.....	1,190	—	3																				
Kort- ».....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	3	—	—	5	5,000	—	10																				
Fabriker för bearbetande af jern.....	3	—	—	1	1½	—	13	2	—	1	—	6	—	11	—	—	—	17	10,300	—	36																				
Fabrik för bearbetande af metall.....	1	—	—	1	1	—	1	1	—	—	—	2	—	2	—	1	—	5	4,500	—	20																				
Mekanisk verkstad.....	1	—	—	1	20	—	30	—	—	1	—	31	—	22	—	3	—	56	Diverse maskiner.....	107,300	—	130 70																				
Mössfabrik.....	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	2	—	—	—	—	4	600 st. mössor.....	2,000	—	6																				
Repslagerier.....	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	10	—	10	—	4	—	24	1,409 centner.....	35,733	—	18 50																				
Segelduksfabrik.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	14	2	2	—	19	38,312 fot segelduk.....	17,772	—	20																				
Skeppsvarf.....	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	135	—	10	—	175	{Nybyggda} 3 st. Pråmar Reparation { fartyg } 464 läst. R:dr R:dr }	227,945	—	—																				
Skjortfabrik.....	1	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	1	—	4	—	5	2,000	—	—																				
Spegelfabriker.....	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	2,600	—	22																				
Pliggfabrik.....	1	—	—	1	10	—	12	1	—	—	1	—	—	16	—	—	—	17	120,000 ₣ skoppligg.....	25,000	—	70																				
Tobaksfabriker.....	2	—	1	—	8	—	6	1	—	1	1	11	1	6	13	9	25	66	Tobak Snus Cigarrer 50,109 ₣ 136,500 ₣ 1,731,000 st....	111,336	—	130																				

Fortsättning af Tab. No 7 a.

BRUK, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR År 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	
Särskilda slag af inrättningar.	Antal Fabriker	Drifkraft, bestående af					Antal begagnade maskiner och redskap.	Ägare eller innehafvare.		Arbetare									Tillverkningens	Värde. R:dr R:mt.	Ägares eller innehafvares bevilning i och för rörelsen. R:dr R:mt.	
		ej begagnade i gång.	kreatur.	ånge eller varmluft.	Beträknade hästkrafter.	Elsam ägare eller innehafvare.		Bolag.	Mästare.			Summa.			Qvantitet.							
	vid fabriken						vid fabriken		under 18 år.	m.	q.	m.	q.	m.			q.					
	Under året.	Antal.				m.	q.	Antal.														
Fabrik för tillverkning af bränvin.....	1						1							6					6	60,000	40	
Sodavattens-fabrik.....	1							1								1			1	350		
Vagnmakeri-fabrik.....	1						1				1		1						2	1,000	7	
<i>Söderhamn.</i>																						
Bryggeri.....	1	1			1	17			1	1	7	4							12		40	
Färgeri.....	1					14	1			1	3		1						5	4,000	12	
Garfveri.....	1						1			1			3						4	1,200 st. hudar, 2,000 st. skinn	5,100	15
Gjuteri.....	1			1	4	8	2		1	1	12					4			17	1,162 centner	10,000	13
Spiksmedja.....	1		1			1				1	1								2	194 "	2,910	30
Sågverk.....	2			2	105	9	1		1	2	9		75	2					88	12,500 tolfter plank, 11,000 tolfter bräder	165,000	50
Tegelbruk.....	2	6	2	1	10	13	1		1	1	9	4	8	5	4				31	299,470 st. murtegel	84,025	19
Urfabriker.....	2					28	2			1	1								2	2 st. nya ur, 1,800 reparerade ur	2,100	7
<i>Hudiksvall.</i>																						
Färgeri.....	1			1	7	4	1			1	2								3	6,000 fot tyger, 3,000 E garn	2,500	25
Garfveri.....	1		2		2	3	1			1	8		1		1				11	11,000 E , 4,000 E , 2,000 st., 2,000 E	19,500	25
Tobaksfabrik.....	1			1	8	1	1				1		10	4	1				16	200,000 E snus	100,000	60

HANDTVERKERIER ÅR 1865.

1.	2.		3.		4.		5.		6.		7.	
	Handtverkare eller idkare.		Antal arbetare.		Summa idkare och arbetare för hvarje yrke.		Bevilling i och för rörelsen.					
	M.	Q.	M.	Q.			R:dr	R:mt.				
1. Å landet.												
Bagare	1	—	1	—	2		2	—				
Garfvare	1	—	1	—	2		3	—				
Kakelugnsmakare	1	—	1	—	2		1	—				
Kopparslagare	9	1	9	—	19		23	50				
Murare	1	—	1	—	2		2	—				
Målare	3	—	3	—	6		10	—				
Sadelmakare	2	—	—	—	2		1	—				
Skomakare	19	—	26	—	45		39	50				
Skräddare	18	—	20	2	40		21	—				
Smeder	19	—	16	—	35		33	—				
Snickare	9	—	5	—	14		16	—				
Urmakare	4	—	1	—	5		6	50				
2. I städerna.												
<i>Gefle.</i>												
Bagare	13	2	22	—	37		162	50				
Bleckslagare	5	—	5	—	10		16	50				
Blockmakare	2	—	3	—	5		40	—				
Bokbindare	4	—	3	—	7		29	21				
Borstbindare	1	—	1	—	2		15	—				
Bryggare	9	—	5	—	14		81	—				
Färgare	—	1	—	—	1		3	—				
Garfvare	4	—	5	—	9		110	—				
Gelbgjutare	1	—	—	—	1		—	—				
Glasmästare	2	—	5	—	7		22	—				
Guld- och silverarbetare	4	—	16	—	20		62	—				
Gördelmakare	1	1	2	—	4		22	—				
Handsmakare	1	—	—	—	1		2	—				
Hattmakare	2	—	5	—	7		32	—				
Hofslagare	1	1	7	—	9		28	—				
Kakelugnsmakare	3	—	6	—	9		23	—				
Kammakare	—	1	1	—	2		2	—				
Klensmeder	—	2	1	—	3		2	—				
Kopparslagare	5	1	12	—	18		64	—				
Korgmakare	1	—	3	—	4		15	—				
Körsnärer	2	—	4	—	6		15	—				
Murmästare	5	—	2	—	7		51	—				
Målare	10	—	23	—	33		121	50				
Perukmakare	1	—	1	—	2		10	50				
Repslagare	1	—	1	—	2		25	—				
Sadelmakare	3	—	8	—	11		24	—				
Segel- och kompassmakare	2	—	—	—	2		32	—				
Skomakare	30	—	54	—	84		259	—				
Skräddare	11	—	40	—	51		142	50				
Slagtare	3	—	1	—	4		2	—				
Sockerbagare	3	1	5	—	9		69	50				
Snickare	13	—	21	—	34		84	50				
Svarfvare	2	—	3	—	5		21	—				
Tenngjutare	1	—	1	—	2		12	—				
Tunnbindare	3	—	2	—	5		18	—				
Urmakare	5	—	8	—	13		48	50				
Söderhamn.												
Badaremästare	1	—	—	—	1		2	—				
Bagare	4	1	2	3	10		31	—				
Bleckslagare	2	—	4	—	6		20	—				
Blockmakare	1	—	—	—	1		6	—				
Bokbindare	2	—	—	—	2		6	—				
Glasmästare	4	—	3	—	7		23	—				
Guldsmeder	2	—	7	—	9		20	—				
Gördelmakare	1	—	3	—	4		6	—				
Hattmakare	1	—	1	—	2		7	—				
Hofslagare	2	—	—	—	2		4	—				
Kakelugnsmakare	1	—	—	—	1		2	—				
Karduansmakare	2	—	3	—	5		17	—				
Klensmeder	4	1	9	—	14		31	—				
Kopparslagare	3	—	1	—	4		10	—				
Målare	6	—	3	—	9		36	—				
Repslagare	1	—	1	—	2		7	—				
Sadelmakare	3	—	1	—	4		13	—				
Skomakare	12	—	18	—	30		71	—				
Skräddare	11	—	23	—	34		84	50				
Snickare	7	—	4	—	11		34	—				
Sockerbagare	1	—	—	—	1		12	—				
Svarfvare	1	—	1	—	2		2	—				
Tunnbindare	1	—	1	—	2		3	—				
Hudiksvall.												
Bagare	4	1	6	—	11		24	—				
Bleckslagare	2	—	4	—	6		11	—				
Bokbindare	2	—	3	—	5		8	—				
Bryggare	2	—	8	3	13		35	—				
Färgare	2	—	1	—	3		8	—				
Garfvare	6	—	7	—	13		35	—				
Glasmästare	2	—	1	—	3		12	—				
Guldsmeder	2	—	5	—	7		26	—				
Hattmakare	1	—	—	—	1		2	—				
Kakelugnsmakare	1	—	2	—	3		6	—				
Klensmeder	3	—	6	—	9		30	—				
Kopparslagare	4	1	12	—	17		48	—				
Målare	2	—	4	—	6		14	—				
Repslagare	3	—	7	—	10		14	—				
Sadelmakare	4	—	4	—	8		16	—				
Skomakare	7	—	19	—	26		32	—				
Skräddare	6	—	15	2	23		31	—				
Snickare	5	—	8	—	13		18	—				
Sockerbagare	1	—	1	—	2		5	—				
Svarfvare	1	—	—	—	1		1	—				
Tunnbindare	2	—	1	—	3		2	—				
Urmakare	2	—	2	—	4		12	—				
Vagnmakare	1	—	1	—	2		2	—				

Tab. No 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Särskilda slag af vägar.	L ä n g d i m i l				Kostnad i R:dr R:mt för de under perioden				Gästgifveriernas antal vid periodens slut.	Antal hästar, utgångne		
	af hvarje slag af motsäen- de vägar	af inde- lade med skjutssta- tioner försedda vägar	af full- ändade och afsy- nade nya vägar	af omlag- de eller betydligt förbätt- rade väg- sträckor	fulländade nya vägar		omlagde eller be- tydligt förbättrade vägsträckor			År.	till kungs- och krono- skjuts.	till gäst- gifveri- skjuts.
					af stats- medel.	af kom- munernes medel.	af stats- medel.	af kom- munernes medel.				
	vid periodens slut.	under perioden.										
Allmänna landsvägar	61,288	71,977	2,813	3,616	—	—	31,050	46,020	29	1861	1,484	36,176
Häradsvägar.....	51,499	36,083	0,037	0,511	—	453	—	1,800	11	1862	1,610	38,681
Socknevägar	71,833	12,194	3,250	2,250	50,000	9,700	—	9,965	1	1863	606	38,175
										1864	608	39,719
										1865	762	33,403
Gästgifverier med skjutsentreprenad	—	—	—	—	—	—	—	—	36			
I städerna.....	1,205	2,955	—	—	—	—	—	—	3			
										1861	—	1,564
										1862	—	1,593
Gefle										1863	—	1,414
										1864	—	1,665
										1865	—	1,298
										1861	—	1,977
										1862	—	2,065
Söderhamn										1863	—	2,113
										1864	—	2,131
										1865	—	1,950
										1861	—	1,007
										1862	—	1,126
Hudiksvall										1863	—	1,190
										1864	—	1,426
										1865	—	1,250

Tab. No 9.

SJÖFART OCH HANDEL, ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.	
	Fartyg och båtar öfver tre nyläster, begagnade till <i>utrikes</i> sjöfart.							Fartyg och båtar öfver tre nyläster, begagnade till <i>inrikes</i> sjöfart.							Summa under året begagnade fartyg och båtar öfver tre nyläster.						Handlande.		Betjening.		Summa.	Bevilling i och för rörelsen.		
	Seglande.		Med ångmachin försedde.			Besättning.		Seglande.		Med ångmachin försedde.			Besättning.		Seglande.		Med ångmachin försedde.		Besättning.		M.	Q.	M.	Q.		R:dr	R:mt.	
	Antal.	Lastetal.	Antal.	Lastetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lastetal.	Antal.	Lastetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	Antal.	Lastetal.	Antal.	Lastetal.	Hästkraft.	Skeppare.					Sjöfolk.			
På landet	—	—	—	—	—	—	—	42	908,5	10	90,5	130	38	108	42	908,5	10	90,5	130	38	108	265	15	67	5	352	2,001	70
I städerna.																												
Gefle	51	5,647,5	1	23	35	59	698	5	62	5	120	530	10	54	56	5,709,5	6	143	565	69	752	146	17	100	11	274	1,924	50
Söderhamn	6	394	—	—	—	6	66	9	140	7	102	245	16	78	15	534	7	102	245	22	144	43	—	33	—	76	1,091	—
Hudiksvall	6	786,5	—	—	—	6	52	15	185,5	2	48,5	110	17	50	21	972	2	48,5	110	23	102	38	8	32	5	83	930	—
Summa för städerna	63	6,828	1	23	35	71	816	29	357,5	14	270,5	885	43	182	92	7,215,5	15	293,5	920	114	998	227	25	165	16	433	3,945	50
Summa för hela länet	63	6,828	1	23	35	71	816	71	1,296	24	361	1,015	81	290	134	3,124	25	384	1,050	152	1,106	492	40	232	21	785	5,947	20

Tab. No 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur, vid periodens slut.	H e m m a n.		A n t a l				Taxerings- värde sista året. R.dr R.mt.
	Mantal.	Bruknings- delar.	jord- torp.	ryttare-, soldat- och båts- mans- torp.	back- stu- gor.	andra lägen- heter.	
	nu varande.						
A) Krono-egendomar.							
1) <i>Under allmän disposition.</i>							
a) Kungs- och Kungsladugårdar.....	2,400	1	—	—	—	—	72,000
c) Hemman.....	5,156	2	—	—	—	—	—
d) Boställen.....	47,764	65	—	—	—	—	957,580
e) Jordlägenheter.....	—	—	8	—	—	45	143,100
2) <i>Under enskild disposition.</i>							
b) Hemman.....	23,007	116	—	—	—	—	82,840
c) Jordlägenheter.....	—	—	225	—	2	130	365,268
d) Fiskerier.....	—	—	—	—	—	40	56,500
e) Verk och Inrättningar.....	—	—	—	—	14	—	68,500
Summa	78,327	184	233	—	16	215	1,745,788
B) Skatte-egendomar.							
a) Boställen.....	1,239	4	—	—	—	—	26,200
c) Hemman.....	2,012,554	6,983	—	—	—	—	38,188,380
d) Jordlägenheter.....	—	—	2,453	1,124	2,685	735	1,348,636
e) Fiskerier.....	—	—	—	—	—	62	48,700
f) Verk och Inrättningar.....	—	—	—	—	—	513	5,208,910
Andra lägenheter.....	—	—	—	—	—	285	1,062,050
Summa	2,013,793	6,987	2,453	1,124	2,685	1,595	45,882,876
C) Frälse-egendomar.							
b) Säterier och ladugårdar.....	0,625	1	—	—	—	—	43,750
d) Hemman.....	47,481	149	—	—	—	—	1,751,103
e) Jordlägenheter.....	—	—	34	—	29	51	126,600
g) Verk och Inrättningar.....	—	—	—	—	—	5	107,000
Summa	48,106	150	34	—	29	56	2,028,453
Summa för hela länet	2,140,226	7,321	2,720	1,124	2,730	1,866	49,657,117

Tab. No 11.

LAGA SKIFTEN ÅREN 1861—1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.
År.	Sakta skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																							
		Skiftade mantal.	Qvarboende delägarers	Skiftes-antal.					Summa skiften.	Utflyttande delägarers	Skiftes-antal.					Summa skiften.	Skiftade kvadratref.					Utgifter till Landtmätare och gode män. R.dr.	Öfriga beräknade utgifter. R.dr.		
				Skiftes-antal.							Skiftes-antal.						Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impedimenter.			Summa.	
				1.	2.	3.	4.	öfver 4.			1.	2.	3.	4.	öfver 4.										
1861...	15	14	—	30 $\frac{1}{2}$	22	22	31	43	6	124	12	8	9	10	—	39	456	12,704	25,216	1,906	168,446	4,259	212,531	39,501	49,611
1862...	22	16	—	29 $\frac{1}{2}$	8	34	35	12	4	93	7	11	7	2	—	27	308	9,664	6,975	773	56,441	1,207	75,060	18,888	33,152
1863...	23	14	—	41 $\frac{1}{2}$	13	39	19	11	16	98	13	17	1	4	1	36	364	15,937	10,859	2,323	79,666	1,980	110,765	31,466	63,882
1864...	24	9	—	19 $\frac{1}{2}$	12	38	17	4	—	71	4	7	3	1	—	15	186	4,760	4,790	271	41,385	147	51,353	13,857	19,252
1865...	16	12	—	122 $\frac{1}{2}$	31	61	34	15	11	152	28	39	10	3	1	81	528	23,319	18,295	13,659	277,904	4,360	337,537	62,950	147,510
Summa	100	65	—	243 $\frac{1}{2}$	86	194	136	85	37	538	64	82	30	20	2	198	1,842	66,384	66,135	18,932	623,842	11,953	787,246	166,662	313,407
<i>Anmärkingar och ytterligare upplysningar.</i>																									
Enär uti hit inkommande handlingar icke alltid uppgift finnes på Gode Männens arfvode, är detta arfvode nu icke upptaget uti 2:ne för år 1861, 2:ne för 1862 och 2:ne för 1863 af Kommissions-Landtmätaren O. L. Brattén förrättade laga skiften.																									

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Afkortad.					Anordnad eller	
	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.
Stats-medel.							
Ränta R.dr R.mt.	1,102,56	977,49	985,73	967,24	975,86	195,784,51	200,589,07
Tionde-spannmål " "	—	—	—	—	—	62,768,52	64,938,96
Arrendemedel " "	—	—	—	—	—	500	500
Mantalspenningar " "	2,608,18	797,32	761,74	755,74	905,27	24,962,76	25,730,01
Bötesmedel " "	15,108,33	19,206,43	21,591,38	29,316,32	13,343,49	26,614,42	25,410,75
Soldat-rotevakans-avgift " "	—	—	—	—	—	2,101,94	1,575,44
Rotefrihetsavgift af oroterad jord..... " "	—	—	—	—	—	4,390,29	4,340,90
Båtsmansvakans-avgift " "	—	70	—	—	—	2,414,37	2,284,85
Kontrollstämpel-medel..... " "	—	—	—	—	—	908,66	849,93
Trosspassevolans-avgift " "	—	—	—	—	—	23,75	23,75
Hästvakans-avgift..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Besparingsmedel..... " "	16,87	—	—	—	—	2,507,80	—
Influtna medel för gammal koppar " "	—	—	—	—	—	1,047,53	—
» » » försålda stadganden rörande soldaten etc. " "	—	—	—	—	—	3,83	3,85
Karta Sigillata-medel..... " "	—	—	—	—	—	26,260,86	39,585,34
Bränvinstillverkningsavgift..... " "	—	—	—	—	—	5,520	—
Undsättningslänemedel " "	—	—	—	—	—	—	—
Kongl. Kammar-Rättens observationsmedel..... " "	—	—	—	—	—	25,30	18,17
Summa	18,835,94	21,051,24	23,338,85	31,039,30	15,224,62	355,834,54	365,850,52
Riksgälds-medel.							
Allmän bevilning..... R.dr R.mt.	3,236,07	1,272,01	1,448,55	1,802,11	2,098,07	89,698,94	95,643,88
Myrodlingslån..... " "	—	—	—	—	—	2,400	2,937,60
Afgift för stämpling af spelkort " "	—	—	—	—	—	2,775	2,550
» » » af tidningar " "	—	—	—	—	—	512,44	627,78
Skatterättsmedel..... " "	—	—	—	—	—	80,76	19,30
Lösen för mast- och storverksträn " "	—	—	—	—	—	1,55	6,53
Kongl. Kammar-Rättens observationsmedel " "	—	—	—	—	—	409,71	84,91
Summa	3,236,07	1,272,01	1,448,55	1,802,11	2,098,07	95,878,40	101,870
Diverse Verks medel.							
Landshöfdinge-ackordsmedel..... R.dr R.mt.	—	—	—	—	—	1,012,50	1,012,50
Vapenöfningsfrihets-avgift " "	—	—	—	—	—	1,500	200
Bevärings-, Invalid- och Pensions-fondens medel..... " "	—	7,50	25	35	10	92,50	77,50
Riddarhus-avgift " "	5	5	—	—	—	150	155
Folkskolemedel " "	667,77	583,21	584,38	722,44	892,32	18,913,41	19,604,94
Kurhusmedel " "	402,85	339,44	322,97	401,54	535,40	11,613,40	10,978,73
Wadstena Krigsmanshus äldre medel..... " "	—	—	—	2,50	0,74	62,01	55,38
Wägbyggnads-medel..... " "	—	—	—	—	—	572,09	1,250,38
Jagtkasse-medel " "	229,69	433,50	375,25	97,50	178,75	699,66	188,25
Skogsplanteringskassans medel..... " "	—	—	—	—	—	78,63	12,90
Hospitalspannmåls-medel..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Landstings-medel..... " "	—	—	29,08	68,56	127,17	—	—
Bränvinsminuterings- och utskänkningsavgift..... " "	2,798	—	2,599,20	—	998,40	41,749,72	43,435,54

N:o 12.

U P P B Ö R D E N.

9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
inom räkenskapsåret influten.			Resterande vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierne från föregående år.				
1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
202,290,33	196,865,40	196,280,52	69,69	69,69	69,69	—	84,27	196,956,76	201,636,25	203,345,75	197,832,64	197,340,65
64,336,21	64,312,92	63,840,89	—	—	—	—	—	62,768,52	64,938,96	64,336,21	64,312,92	63,840,89
500	800	800	—	—	—	—	—	500	500	500	800	800
26,245,40	22,693,39	22,917,71	373,16	415,61	490,76	590,15	709,34	27,944,10	26,942,94	27,497,90	24,039,28	24,532,39
37,560,08	30,106,85	29,571,65	21,277,93	23,097,97	24,986,84	30,586,93	28,941,15	63,000,68	67,715,15	84,138,30	90,010,10	71,856,29
2,272,87	2,665,64	2,035,56	—	—	—	—	—	2,101,94	1,575,44	2,272,87	2,665,64	2,035,56
4,299,67	5,261,58	5,617,17	—	—	—	—	—	4,390,29	4,340,90	4,299,67	5,261,58	5,617,17
2,389,63	2,104,60	2,221,38	—	—	—	—	—	2,414,37	2,354,85	2,389,63	2,104,60	2,221,38
974,97	844,26	844,56	—	—	—	—	—	908,66	849,93	974,97	844,26	844,56
23,75	23,75	23,75	—	—	—	—	—	23,75	23,75	23,75	23,75	23,75
—	—	1,74	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,74
—	—	—	—	—	—	—	—	2,524,67	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1,047,53	—	—	—	—
1	3,83	1,87	—	—	—	—	—	3,83	3,35	1	3,83	1,87
46,084,72	38,844,11	49,444,76	—	—	—	—	—	26,260,86	39,585,34	46,084,72	38,844,11	49,444,76
—	—	—	—	—	—	—	—	5,520	—	—	—	—
—	—	2,500	—	—	—	—	5,000	—	—	—	—	7,500
—	—	—	—	—	—	—	—	25,30	18,17	—	—	—
386,978,63	364,526,33	376,101,56	21,720,78	23,583,27	25,547,29	31,177,08	34,734,76	396,391,26	410,435,03	435,864,77	426,742,71	426,060,94
99,053,62	105,073,95	108,808,55	1,262,18	1,579,11	1,759,96	2,044,34	2,377,29	94,197,19	98,495	102,262,13	108,920,40	113,283,91
5,145,60	5,145,60	5,145,60	—	—	—	—	—	2,400	2,937,60	5,145,60	5,145,60	5,145,60
3,150	4,125	2,931	—	—	—	—	—	2,775	2,550	3,150	4,125	2,931
828,50	881,50	702,30	—	—	—	—	—	512,44	627,78	828,50	881,50	702,30
157,66	77,22	73,65	—	—	—	—	—	80,76	19,30	157,66	77,22	73,65
1,82	3	1,88	—	—	—	—	—	1,55	6,53	1,82	3	1,88
249,47	266,95	4,50	—	—	—	—	—	409,71	84,91	249,47	266,95	4,50
103,586,67	115,573,22	117,667,48	1,262,18	1,579,11	1,759,96	2,044,34	2,377,29	100,376,65	104,721,12	111,795,18	119,419,67	122,142,84
1,012,50	1,012,50	1,012,50	—	—	—	—	—	1,012,50	1,012,50	1,012,50	1,012,50	1,012,50
900	1,100	1,100	—	—	—	—	200	1,500	200	900	1,100	1,300
65	92,50	135	25	42,50	22,50	25	85	117,50	127,50	112,50	152,50	230
15	150	125	10	5	165	5	—	165	165	180	155	125
19,967,10	22,651,49	22,914,03	310,65	350,81	421,74	568,60	708,69	19,891,83	20,538,96	20,973,22	23,942,53	24,510,04
12,813,55	13,713,05	14,927,70	167,82	172,38	200,64	260,14	362,95	12,184,07	11,490,55	13,337,16	14,374,73	15,826,05
40,56	52,55	84,96	—	—	—	—	0,25	62,01	55,38	40,56	55,05	85,95
1,347,79	5,346,13	804,24	0,55	0,55	0,55	—	—	572,64	1,250,93	1,348,34	5,346,13	804,24
501,17	247,50	112,50	525,67	291,43	116,25	295	3,75	1,455,02	913,17	992,67	640	295
—	—	27,75	—	—	—	—	—	78,63	12,90	—	—	27,75
371,18	356,98	340,57	—	—	—	—	—	—	—	371,18	356,98	340,57
12,162,30	4,350,03	15,308,82	—	—	171,12	220,96	431,46	—	—	12,362,50	4,639,55	15,867,45
42,729,07	36,268,36	43,441,08	3,104,20	2,824,20	2,078,40	998,40	—	47,651,92	46,259,74	47,406,67	37,266,76	44,439,48

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Afkortad.					Anordnad eller	
	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.
Arfvode för tillsyn vid distillering R:dr R:mt.	—	—	—	—	—	227	580
Afgift af Konstnärer till Theaterns Pensionskassa " "	—	—	—	—	—	126	—
" till Hofkapellet's kassa..... " "	—	—	—	—	—	126	—
Summa	4,103,31	1,368,65	3,935,88	1,327,54	2,742,78	76,922,92	77,551,12
Annorstädes debiterade medel.							
Stockholms Stora Barnhusmedel..... R:dr R:mt.	—	—	37,50	37,50	38,87	1,581,54	1,999,13
Hospitals-spanmålsmedel " "	—	—	—	—	—	—	—
Afgift till länets Brandstodsbolag..... " "	25,85	108,36	41,56	44,96	26,57	32 058,65	59,988,01
Amiralitets-Krigsmanskassans medel..... " "	—	—	—	—	—	3,87	95,41
Regementskrifvarens uppbördsrester " "	7,53	—	43,82	184,13	19,97	4,341,88	2,698,46
Stockholms skolestatsmedel..... " "	—	—	—	—	—	457,22	469,28
Båtsmansbeklädnadsersättning " "	—	—	—	—	—	1,452,80	3,225,30
Förverkade Båtsmanslöner..... " "	—	—	—	—	—	—	3,83
Summa	33,38	108,36	122,88	266,59	65,41	39,895,96	68,479,42
Summa Summarum	26,208,70	23,800,26	28,846,16	34,435,54	20,150,88	568,531,82	613,751,06

Tab. No 12.

U P P B Ö R D E N.

9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
inom räkenskapsåret influten.			Resterande vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierne från föregående år.				
1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
202,50	464,25	148,50	—	—	—	—	—	227	580	202,50	464,25	148,50
—	—	—	—	—	—	—	—	126	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	126	—	—	—	—
92,127,72	85,805,84	100,482,65	4,143,89	3,686,86	3,176,20	2,373,10	1,787,10	85,170,12	82,606,63	99,239,80	89,505,98	105,012,53
1,689,72	1,832,88	1,581,28	—	18,75	18,75	56,25	—	1,581,54	2,017,88	1,745,97	1,926,63	1,620,15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22,100,51	10,943,71	42,453,07	46,48	99,42	60,10	15,63	121,90	32,130,98	60,195,79	22,202,17	11,004,30	42,601,54
120	—	—	—	—	—	—	—	3,87	95,41	120	—	—
2,346,61	2,615,64	3,640,96	—	—	—	—	4,23	4,349,41	2,698,46	2,390,43	2,799,77	3,665,16
469,57	458,49	448,43	—	—	—	—	—	457,22	469,28	469,57	458,49	448,43
—	1,235,52	116,19	—	—	—	—	—	1,452,80	3,225,30	—	1,235,52	116,19
—	15,95	1,142,74	—	—	—	—	—	—	3,83	—	15,95	1,142,74
26,726,41	17,102,19	49,382,67	46,48	118,17	78,85	71,88	126,13	39,975,82	68,705,95	26,928,14	17,440,66	49,594,21
614,419,43	583,007,08	643,634,86	27,173,33	28,967,41	30,562,30	35,666,40	39,025,28	621,913,85	666,518,73	673,827,89	653,109,02	702,810,52

Tab. No 13.

SPARBANKERNA.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
År.	Under året					Vid årets slut				Klassifikation af delägarne efter deras vid hvarje års slut inestående behållning.										
	tillkomne nya delägare.	afgående delägare.	insatt belopp.	i räkenskaperna godtgjord ränta å delägarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delägare.	inestående behållning, tillhörande delägarne.	befintligt öfverskott (grund- och reservfond, räntevinster m. m.).	Summa af kolumnerna N:is 8 och 9.	Behållning i Sparbank:	1861.		1862.		1863.		1864.		1865.	
	Antal.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.		Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.
1860	—	—	—	—	—	2,387	390,823	46,687	437,510	under 1 R:dr fr. 1 t. o. m. 10 R:dr	440	2,268	537	3,015	648	3,542	1,270	5,242	1,450	5,616
1861	626	263	119,429	19,737	71,508	2,750	458,482	51,307	509,789	» 10—25 »	374	6,205	367	5,964	409	6,565	588	9,090	696	11,036
1862	624	328	147,802	23,300	86,821	3,047	542,765	57,566	600,331	» 25—50 »	369	13,194	380	13,728	396	14,411	466	16,953	578	20,659
1863	780	311	188,169	28,011	110,424	3,516	648,519	64,679	713,198	» 50—100 »	435	30,972	489	34,396	538	37,410	614	42,449	734	50,552
1864	1,627	473	221,788	31,889	147,014	4,670	754,881	74,690	829,571	» 100—200 »	476	65,084	544	75,090	626	83,985	718	97,531	798	109,654
1865	1,231	479	390,228	39,430	268,148	5,472	860,832	81,803	942,635	» 200—300 »	204	48,584	213	51,574	283	67,824	327	78,741	382	90,887
										» 300—400 »	140	47,902	134	46,199	145	48,838	149	51,131	231	77,447
										» 400—500 »	85	37,798	92	40,892	95	41,723	118	52,550	152	67,622
										» 500—1,000 »	145	100,327	185	127,740	238	162,484	262	178,583	267	176,205
										utöfver 1,000 »	82	106,148	109	135,167	138	181,737	163	222,611	184	251,154
										Summa	2,750	458,482	3,050	533,765	3,516	648,519	4,670	754,881	5,472	860,832

Anm. Summan af kol. 14 stämmer ej med motsvarande i kol. 7, till följd af en med 3 personer felaktig uppgift från en sparbank. Summan i kol. 15 stämmer ej heller med motsvarande i kol. 8, emedan klassifikationen af delägarnes behållning i Gefle stads sparbank företer en skillnad af 9,000 R:dr.

Tab. No 14.

FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.			
År.	Fattigvårds-samhäl-len			Antal fattighus.	Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.								Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			Fattigvårdens inkomster. R:dr R.mt.											
	med gemensam fattigvård.	med fattigvården delad.	antal rotar.		Äldre personer, vårdade				Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.	m.	q.	Summa.	Afkastning af egen-dom, kollek-ter m. m.	Perso-nel afgift.	Tillskott		Ersättning		Summa inkom-ster.	Summa utgifter i och för fattigför-sörjning. R:dr r.mt.			
					i fattig-hus.		på annat sätt.		m.	q.	m.	q.							m.	q.	Summa.	efter fyrk eller bevill-ning.			efter annan grund.	af stats-medel.	af an-nat fat-tig-vårds-sam-hälle.
					m.	q.	m.	q.																			
1. Å landet.																											
1861.....	34	14	91	14	7	40	117	181	100	78	224	299	523	515	1,050	1,565	17,618,52	9,018,55	2,664,08	24,174,29	104	125	53,704,44	52,270,59			
1862.....	34	14	91	14	10	45	113	179	106	86	229	310	539	553	1,006	1,559	14,330,02	8,907,82	3,565,60	24,000,10	104	125	51,032,54	50,172,61			
1863.....	34	15	101	15	9	44	120	175	110	82	239	301	540	542	1,050	1,592	14,482,64	9,561,09	10,316,95	21,345,17	104	169	55,978,85	53,335,89			
1864.....	34	15	95	15	10	48	127	185	106	96	243	329	572	537	1,080	1,617	14,932,65	12,057,78	10,150,11	20,145,18	150,68	227,79	57,664,19	59,803,36			
1865.....	34	15	95	16	13	39	129	184	104	95	246	318	564	552	1,112	1,664	14,582,08	13,529,72	14,869,08	19,175,54	104	20	62,280,42	62,083,99			
2. I städerna.																											
<i>Gefle.</i>																											
1861.....					20	38	3	2	41	31	64	71	135	18	127	145	14,882,22		9,099,65		65,16	175,06	24,222,09	23,899,46			
1862.....					19	35	3	2	45	43	67	80	147	19	125	144	14,257,60		10,622,03		60	137,60	25,077,13	26,623,08			
1863.....					26	33	3	2	49	40	73	75	153	23	149	172	14,980,72		10,513,04		60	494,30	26,048,06	25,070,71			
1864.....					28	41	4	3	50	46	82	90	172	25	153	178	15,235,58		11,013,74		60	—	26,309,32	23,595,46			
1865.....					34	39	4	3	56	49	94	91	185	27	167	194	15,600,74		13,949,60		60	156,25	29,766,59	29,003,35			
<i>Söderhamn.</i>																											
1861.....					1	9	1	—	7	4	9	13	22	1	10	11	2,923,75	1,031,96	—	—	—	—	3,955,71	3,255,40			
1862.....					1	9	1	—	6	3	8	12	20	2	8	10	771,58	620,58	—	—	—	—	1,392,16	2,237,72			
1863.....					3	9	1	—	6	3	10	12	22	2	13	15	2,497,01	3,012,51	—	—	—	—	5,509,52	3,451,19			
1864.....					4	11	1	—	7	7	12	18	30	2	14	16	3,152,56	2,509,08	—	—	—	—	5,661,64	4,059,10			
1865.....					5	16	2	2	11	8	18	26	44	2	16	18	2,407,80	2,235,40	—	—	—	16,38	4,659,58	4,962,05			
<i>Hudiksvall.</i>																											
1861.....					3	5	—	—	8	10	11	15	26	17	18	35	1,651,64	—	699,41	—	—	—	2,351,05	2,603,46			
1862.....					2	5	—	—	8	8	10	13	23	17	24	41	3,631,78	—	640,14	—	—	—	4,271,92	3,283,66			
1863.....					2	5	—	—	11	10	13	15	28	14	18	32	1,769,30	—	1,021,02	—	—	—	2,790,32	2,243,08			
1864.....					4	8	—	—	11	10	15	18	33	19	30	49	2,998,99	—	1,167,51	—	—	—	4,166,50	3,532,92			
1865.....					5	9	2	—	21	14	28	23	51	16	35	51	2,046,56	—	4,303,87	—	—	20,13	6,370,56	5,718,90			
Summa i hela länet 1865	36	15	95	19	57	103	137	189	192	166	386	458	844	597	1,330	1,927	34,637,18	15,765,12	33,122,55	19,175,54	164	212,76	103,077,15	101,768,29			

Stockholm, 1867. P. A. Norstedt & Soner, Kongl. Boktryckare.

Gefleborgs län.

Tab. No 14.

